

50764

932

244

MAGYAR NYOMDÁSZAT

A könyvnyomtató és testvériparágak havi szakfolyóirata
Szerkeszti Janovits Ferenc * Társszerkesztő Novák László

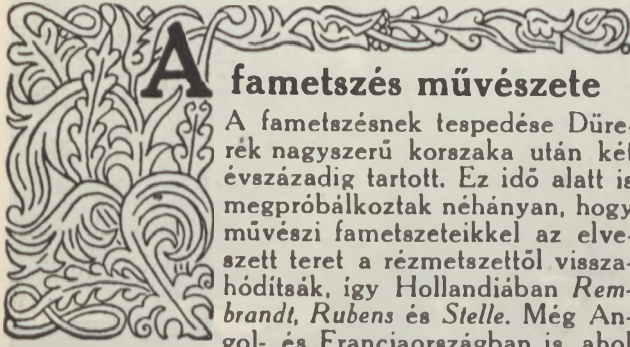
1922 július
XXXIV. évfolyam
7. füzet

MAGYAR NYOMDÁSZAT

A KÖNYVNYOMTATÓ ÉS TESTVÉRIPARÁGAK HAVI SZAKFOLYÓIRATA

BUDAPEST, 1922 JÚLIUS HAVA
XXXIV. ÉVFOLYAM
7. FÜZET

A fametszés művészete

A fametszésnek tespedése Dürer nagyszerű korszaka után két évszázadig tartott. Ez idő alatt is megpróbálkoztak néhányan, hogy művészi fametszeteikkel az elvesztett teret a rézmetszettől visszahódítsák, így Hollandiában Rembrandt, Rubens és Stelle. Még Angol- és Franciaországban is, ahol

pedig a fametszetet nem kedvelték, iparkodtak egyes művészek könyveknek fametszetekkel való illusztrálásával, valamint a fametszetről szóló könyvek kiadásával e művészet iránt érdeklődést kelteni.

Párisban Michel egy almanachot és Lafontaine meséit látta el fametszetekkel, 1766-ban pedig kiadta a fametszés történetét, mely nagy föltűnést keltett. Angolországban Jackson dolgozott sokat a fametszés érdekében, az első fametszést tárgyaló angol könyvet is ő adta ki.

Ezek a próbálkozások csak múló jelentőségűek voltak; a kiadók megkivánta festői hatást és látványt az akkor használatban volt késekkel hosszfaban nem volt lehetséges oly mértékben elérni, mint a rézmetszeteknél.

Hogy a fametszés nemcsak hogy teljesen meg nem szűnt, hanem ellenkezőleg: új, hatalmas fejlődésnek indult: Bewick Tamás angol rézmetsző érdeme. Ő használt először homlokfát a metszeteihez és nem késekkel, hanem rézmetsző vésőkkel dolgozott. Ennél a technikánál finom párhuzamos vonalakkal az óhajtott látványt csak némileg közelítették meg, mert mindig a kontúr, rajzra fektették a fősúlyt. A XIX. század folyamán azonban fokozatosan háttérbe kezdett ez is szorulni, s végül a festmény, fénykép teljesen hű visszaadása lett a legfőbb cél és ezt — a különböző országokban egyes kimagasló fametszők által más-más kezeléssel irányítva ugyan — el is érték.

Bewick különösen állatképeket metszett, így például az angolországi madarak, emlősök természetrajzát ismertető művekhez is. Nagyszámú tanítványai szép eredménnyel fejlesztették a fametszés technikáját s ellátták az angol lapokat (az *Illustrated London News*-t, a *Graphic*-et stb.) fametszetekkel. Legértékesebbek ezek között Herkomer metszetei. Az angol fametszet jellemvonásai a finom kis vibráló foltocakák, melyek hegyes vésőkkel vannak összedolgozva. Amerikában csak a XIX. század végétől készítenek fametszeteket az angolországiakhoz hasonló kezeléssel.

Franciaországban a XIX. század kez-

detén a Párisba költözött Thompson testvérek, Andrew és Best készítettek metszeteket, de még mindig csak hosszfaban. A harmincas években megindult lapoknak, a *Gigance*-nak, *Gil Blas*-nak és némely a napoleoni háborúkat ismertető könyvnek fametszeteit már a francia Raffet, Hébert stb. készítették féltónusban. A negyvenes években megjelent *L'illustration* fametszeteinél először használtak homlokfát és vésőket, fényképpel is akkor próbálkoztak. Ezidőben a francia fametszők közül kimagaslik Doré, ki több nagy művet (a Pokol, Paradicsom, Purgatórium, biblia) látott el hatásos, habár sokszor durva kezelésű fametszetekkel. Nagyon kedvelte az egymásba fonódó nagy tömegeket, mely távlattal, bizarr világitással. Mellette Pisan, Pannemaker, *Vierge* kedves, sima kezelésű fametszetekkel tűntek ki.

A francia fametszetet jellemző tiszta fehér és mély fekete foltok, kontúrok és az ezek között érdekesen hullámzó vonalak rendkívül megkapóak.

Németországban a XVIII. század végén Unger János nyomdász, réz- és fametsző több, a fametszet készítéséről és történetéről szóló könyvet adott ki. Buzgalma eredménnyel is járt: a fametszet újra kedvelté lett. 1800-ban a berlini művészakadémiára a fametszés tanárául hívták meg. Utóda az akadémián Gubitz Vilmos volt, aki beláthatatlan sorát készítette a különböző tartalmú fametszeteknek, ezek közül a hat-nyolc lemezzel készített színes arcképek nagy műértékűek. A helvenes években Menzel Adolf által készített féltónusos metszetek finom, gondosan kidolgozott munkák; a Nagy Frigyes életrajzát ismertető könyvében a fametszet, betű és szöveg minden részletében, a középkeriakhöz hasonlóan, tökéletesen harmonizál.

A későbbi német fametszők — mint a többi országokban is — határozott kontúrok mellőzésével, elmosódó tónusokkal dolgoznak egymásba folyó fény- és árnyhatásokat keresnek; egész törekvésük arra irányul, hogy a vésővel ugyanazt a hatást érjék el, mint a festő az ecsetével, ceruzájával.

A német fametszetet jellemzi a sima, lágy vonalzás, a foltok gondos átdolgozása, minden éles fény és fekete elkerülése. Kiváló alkottak ezen a téren Stuttgartban Closs Adolf és Hallberger, Lipcsében Unzelmann, a Vogel testvérek és Kretzschmer E., Münchenben Schnorr, Rethe és Braun G., Drezdában Richter L.

Bécsben Waldheim az *Oesterreichische Illustrierte Zeitung* és számos könyv részére készített szép metszeteket; Knöpfler Henrik pedig érdekes, színes metszeteivel nem kis mértékben járult a fametszés fejlődéséhez; nagy fejlesztő hatása volt a Rudolf trónörökös által kezdeményezett *Oszták-magyar monarchia irásiban és képen* című műnek, melynek Ausztriát ismertető képeit Hecht, a magyar képeket Morelli, a két ország legjobb fametszői, készítették. Kaza György.

Tónusos fametszet.

Tónusos fametszet Kaza György budapesti fametsző-intézetéből.

Kukoricapapiros és káka-papiros

Egyetlen iparágunkat sem kólintotta úgy főbe a világháború, mint a papirosipart a vele együtt a nyomdászatot, a kultúra legfő hordozóit. Pedig a „bor, búza, békesség” háromszoros istenáldása mellett a kultúra is csak volna valami. Borunk maradt annyi, hogy belefulladásunk; búzánk is futja valamennyire; hogy belső békességünk legyen: rajtunk áll; papirosunk azonban nincs, jó magyar könyvnyomtatóink fele földönfutó és gyönyörű nyomtatósajtóink jórésze letakarva. Papirosgyáraink közül csak a diósgyőri maradt meg, a Kolba Mihály és Fiaié, amely azonban egyrészt kisebbarányú, másrészt pedig főképpen különleges papirosféléket gyárt, úgy hogy a könyvnyomtató szempontjából nem igen jöhet számításba. Eppen úgy a nagymarosi kéregpapirosgyár meg a kőbányai tarkapapirosgyár sem.

Ilyenformán aztán az összes papirosszükségletünket külföldről kell beszereznünk. Ez pedig irodalmunknak még a mai alaposan lecsökkent arányai mellett is tekintélyes summát: az 1921-ik évben például 339.000 métermázsát tett ki az egymilliárd koronát messze túlhaladó értékben.

Szó volt róla, hogy az Első Magyar Papiros Rt. Győrött az ottani ágyúgyár egy részének átalakítása

útján fog létesíteni nagyobb szabású papirosgyárat. Hogy legújabbán mennyire közeledett az ügy a megvalósulás felé: nem tudjuk. Maga az idea szép és okos: ahol a tömeggyilkolás eszközeit gyártották, készüljön ott a tömegkultúra eszköze ezentúl.

De miből?

Rongyosaknak elég rongyosak volnánk, de rongyunk még sincs. Még ami volna is: kiviszik. Az 1920-ik évben legalább „rongy és papiroshulladék” címén 35.663 métermázsát vittek ki. (Hogy mennyi ebből a rongy és mennyi a papiroshulladék: a hivatalos jelentés nem mondja meg.) De meg a rongyszedés bázisán nem is épülhet föl nagyobb papirosgyár. Erdő kell ahhoz, száz meg száz négyzetkilométernyi nagy erdő; égbenyülő lúccs- és jegenyefenyők sok-sok milliója. Erdő nélkül olyan a papirosgyár, mint a nagyolvasztó vasbánya nélkül. Ha a nyersanyagot idegen államokból kell hozatni, a termelés csak féllábon biceg, sohasem lehet eléggé biztos és racionalis.

A papirosgyártás legközönségesebb anyaga most a fenyőfa; ennek foszlatása útján kapják a cellulózt meg a lignint. A cellulóz szivós és majdnem elpusztíthatatlan; nagyjából azonos a rongyok összeörléséből nyert anyaggal; a lignin pedig az, amit faanyagunk nevezünk: gyorsan sárgul és törékennyé válik, vagyis korhad; az erdőben idővel televény lesz belőle. Famentes és fatartalmú papirosaink általában fenyőfából készülnek világszerte; jóságuk és tartósságuk kritériuma az, hogy mentől több legyen bennük a cellulóz és mentől kevesebb a lignin. A legfinomabb okmánypapirosban például csak egy-két százalék a lignin, az újságpapirosban túlnyomó a mennyisége.

A fenyőfán kívül természetesen megpróbálkoztak tőmerek más növénynek a cellulózzá földolgozásával is. Sőt sok növény a papirossá földolgozás időrendjében megelőzte mind a fenyőfát, mind pedig a lenrongyot, amely utóbbinak Európában való földolgozása a XIV. századig vezethető vissza. A kulturális múltú egyiptomi papirusz növényi eredetét mindenki tudja. Kinában pedig legalább kétezer esztendeje a Boehmeria nevű csalánféléből és a most már nálunk is ültetett papirosszederfából készítik a papirost. Sőt csinálnak belőle szövetet is. Nagyon régi a gyapotnak papirossá való fölhasználása is.

A múlt század közepe táján „Pentagène” címmel hatalmas francia társaság alakult, amely ötféle növénynek papirossgyártási célra való nagyarányú termelését tűzte ki céljául. Ez az öt növény: a napraforgó, csicsóka, gönye, komló és az akác, amely legutóbbinak első csemetjét az 1630-ik évben hozták be az Egyesült-Államokból Franciaországba s azóta nálunk is hihetetlenül elterjedt.

Gyönyörű fehér papirost adnak a nyárfafélék meg a hárs is. Jól használható a most szerte ültetett bálványfa s a virginiaszivarformájú terméséről közismertes trombitafa. Általában minden olyan növény, amelynek sejtjei nem túlságosan rövidék. Hosszúsejtű a pázsitos növények jórésze is, például a búza, árpa, rozs, az árvalányhaj, a tarack és még sok más. Mindez természetesen csak kultúrált állapotban adódik ki olyan mennyiségben, hogy érdemes vele a papirossgyártást elkezdni. Amit „rizspapiros”-nak neveznek: tulajdonképpen a bambusz egy fajtájából készül.

Amikor azokat a lehetőségeket mérlegeljük, amelyek mostani Magyarországon a papirossgyártás számára megmaradtak: az erdők kihasználására nem is gondolhatunk, mert erdők igen kevés maradt. Egyéb nyersanyag után kell tehát kutatnunk.

Dorner Béla vasútigazgató ezt a nyersanyagot a kukoricalevélben találta meg, amely fölhasználható részben ipari, részben gazdasági célokra. Istvánffy Gyula néhány hete érdekes előadást is tartott a Magyar Tudományos Akadémián e tárgyról, elmondva, hogy a Dorner-féle eljárás szerint a kukorica 40 százalék cellulózt, 40 százalék szörpöt és 5 százalék műtrágyát ad. Szerinte ha a Magyarországon 1921-ben 1,418.000 kataszteri holdon termelt kukoricamennyiség szárát és levelét papirossá dolgoztuk volna föl: ez hatvanszorosan fódózta volna a behozatalt, amelyet a hivatalos jelentéstől eltérően 146.330 métermázsában állapított meg. Nagy bizalommal hangsúlyozta, hogy rövid egy esztendő múlva hatalmas cellulósgyárunk, két esztendőn belül pedig kiváló termelőképeségű papirossgyárunk lehetne. Elsősorban erős akarat kellene hozzá.

Amit Istvánffy Gyula papirossiparunk megteremtéséről, illetőleg kifejlesztéséről mondott: igen érdemes arra, hogy komolyan foglalkozzunk vele. Magának a kukoricának papirossanyagul való alkalmassága különben régtől fogva ismeretes. A XVII. században Rimini olasz város közelében már volt olyan papirossmalom, amely kizárólag kukoricából állította elő a termelvényeit. Egy hatvan esztendő előtt megjelent könyvben pedig arról olvasunk, hogy Románszentmihályon, a Béga csatorna mellett olyan gyár létesült, amely kukoricából cellulózt készítve, ezt az ausztriai Schlöglmühl papirossgyárnak adja tovább végleges földolgozásra. Hogy mi lett e gyárral: nem

tudjuk. Régi jó szakirónk, Novitzky N. László is szólt a kukoricapapirossról a Magyar Nyomdászok Evkönyve 1910-iki kötetében.

Megfelelő gyártási berendezéseket föltételezve, a kukoricapapiross nagy mennyiségben való előállításának igen szép jövője lehet Magyarországon. Kérdés azonban: nélkülözheti-e a magyar állattenyésztés azt a roppant tömegű kukoricalevelet és kukoricaszárát, amelyet az új papirossgyárak esztendőről esztendőre földolgoznának s amelyet eddig takarmányképpen meg alomnak használtak el a gazdaságaink? Adnak-e a gyártási melléktermékek mindezekért elegendő kárpótlást?

Mit csinálna a papirossgyár olyan száraz esztendőben, aminő például a tavalyi is volt, amikor a takarmányféléknek az ára — így a kukoricaszalmacé is — elképzelhetetlenül magasra emelkedett?

Az efféle megfontolások szükségessé teszik, hogy egy kissé tágabb tére is kiterjesszük a papirossanyagot illető találgatásainkat. S ekkor hirtelen eszünkbe jut a Pester Lloyd egy négy-öthónapos kis közleménye. Sajnos, nagyon kurta és homályos tartalmú volt s magunk is csak homályosan emlékezünk rája. A hidrofita-cellulózzól, vagyis a vízi növényekből nyerhető cellulózzól szólott s azt mondta, hogy Németországban két helyen is — Rosenheimban és még valahol Szászországban — foglalkoznak már az efféle cellulózz gyártásával.

Ilyesvalami kellene nekünk is. Olyan növényből kellene csinálnunk a papirost, amely senkinek és semminek sem kell: a marha nem eszi, a ló elkerüli s még a kecske is fitymálóan sétál el mellette. A savanyú füvek, a sásfélék és a káka volna ilyen. Aminek eddig

Tónusos fametazet Kaza György műintézetéből.

csak egy haszna volt: hogy a humuszt gyarapította. Hogy honnan vesszük: ne aggasszon. Mert a szűk Magyarországon akad ám még mocsár bőven. A Duna mentén, Bogyiszló és Baja felé, száz meg száz négyzetkilométerre nyúlik a nádas és zombékos. De van a Tisza meg a Körösök mellett is jócskán. Kifutná belőle az a cellulóz, ami Magyarország papirosfogyasztásához szükséges.

Persze, időbe kerülne a gyártás megszervezése. De egyszer csak hozzá kell kezdeni. Nem lehetne mindjárt?

Fölvívjuk a magyar könyvnyomtatóvilág figyelmét a most ösmertetett problémákra. Erdemes velük foglalkozni, mert a papiroskérdés — mint tudjuk — sok tekintetben a nyomdászat kérdése is. *Novák L.*

Az Offset-nyomás teóriája

A levonatkészítés, fölszűrés és lemezrevivés ugyanúgy történik, mint a könyomdában. Figyelembe kell venni azonban azt, hogy javítások a cinklemezen sokkal nehezebben végezhetők, mint a kővön. A zsirnyomatokat nagy körültekintéssel kell készíteni, hogy erősségük se túlságos, vagy hiányos ne legyen.

Az átnyomásnál nagyobb feszerő alkalmazandó és többször kell keresztülhúzni a nyomatot a dörzsgeren-dán, mint a kőnél. Miután a cinklemez könnyebben maszátol, mint a kő és a maszat eliminálása körülményesebb is, a legnagyobb fokú tisztaságra kell ügyelnünk. Az átnyomópapiros csirizmaradványai a lemez likacsából alaposan eltávolítandók lefeka-kendezés útján, mert a lemez teljes előkészítése után ez a maradék finom krétatónus gyanánt hat és maró-sav segítségével sem távolítható el anélkül, hogy a finom képtónusok ne rongáltatnának. Midőn a netáni javítások elvégztettek, teljesen szárazra legyenek a lemez és alaposan — de gyöngén — bedörzsöljük egyharmadrészben marósavval vegyített sűrű gummil-oldattal; az oldatot vízzel lemoszuk, higan meggum-mizzuk a lemezt, szárazra legyenek és aszfalttink-túrával kimossuk. Végül vékonyan, de alaposan be-festékezzük és készenmaratjuk a cinklemezt.

Téves volna a cinkátnyomatot olyan módon mara-tással edzeni, mint az a kőnél történik. A kőnél igyekszünk — hacsak kis mértékben is — a rajzot magasra maratni, hogy a rajz a nyomás alkalmával a papiros pórusait lefödhesse. Ez okból az átnyomatot a kővön gyantával be is poroljuk és ezt a port a rajzra ráforrasztjuk, mialtal ez utóbbi a maratásnál az erős savnak ellenáll. Másképpen áll az eset az Offset-nyo-másnál. Itt magasra maratott rajzra szükség nincs, mert a puha gummilap még érdes nyomópapiroson is kifogástalanul adja vissza a rajz minden finom-ságát. A cinklemez edzése ne legyen maró hatással, mert csak az a célja a műveletnek, hogy a lemez finom pórusait ott, ahol nyomófölvület van, teljesen lezárja. A helyes cinkedzés tehát nem szabad hogy a zsirlenyomatot megtámadja. Éles maratás a lemezen domborulatokat idézne elő, amelyeket később sem a rázószekrényben, sem pedig homoksugárfúvással eltávolítani nem lehetne. Az ilyen lemez tehát finom munkákhoz többé használható nem lenne.

Amikor a nyomólemezt fölfeszítettük, a festékező-és nyomóhengerek pontosan be vannak állítva, meg-vizsgáljuk: a nyomási művelet rendben bonyolódik-e

le. Ez semelyik sokszorosításnál nem játszik olyan nagy szerepet, mint az Offset-nyomásnál. A külön-féle cinklemezek és gummilapok nem egyforma vas-tagságúak, úgy hogy majdnem minden egyes új lemeznél a nyomókerületet szabályozni kell és pedig olyképen, hogy vagy a nyomólemez, vagy pedig a gummilap alá egy megfelelő papirosívet helyezünk. Főképen mérvadó — mint azt már előbb említet-tem — a gummilap anyagi és szervi tulajdonságai. Elsősorban egész terjedelmében egyenletes vastag-ságúnak, a fölvületének pedig eléggé ruganyosnak és teljesen zártnak, illetve likacsmentesnek kell lennie, hogy a rajz minden finomsága kifejezésre juthasson a nyomtatás alkalmával. A lemez nyomása a gummi-lapra csak gyöngé feszerővel történjék, mert ellen-esetben a rajz megvastagodottan kerülne elő a nyomó-henger alól. Amennyiben azonban a gummilap nem mindenhol egyforma vastagságú, a lemez a szükséges gyöngé nyomással nem végezheti funkcióját egyen-letesen; minden olyan helyen, ahol a gummilap vékonyabb a kelleténél, a nyomaton fehér foltok mutatkoznak. Az ilyen egyenlőtlenégeket eliminálhatjuk bár a gummilap hátoldalára ragasztott selyempapiros-darabokkal, ez azonban különösen fárasztó és idő-rabló munka és az ilyképen kezelt gummilap sohasem fogja egy nagyobb mennyiség előállítását kitartani, mert olyan egyengetés által való kiegyenlítést, amely a megkövetelt gyöngé nyomás mellett könnyű és sima sokszorosítást eredményezne, még a legügyesebb és gyakorlott gépmester sem képes produkálni. Ehhez a kiegyenlítő vastagsági differenciák sokkal cse-kélyebbek és az átmenetek túlérzékenyek; mert már olyan részecskék, amelyek a szomszéd területnél még a selyempapirosvastagságnál is kevésbé mélyen fekszenek, fehér foltokat eredményeznek a nyomaton. Ennek azonban két hátránya is van: az erősebb nyomást végző fölvületek a lemezt hamarabb koptat-ják, úgy hogy ez utóbbi egy nagyobb mennyiséget ki nem tart és azonkívül a rajznak ama része, amely erősebb nyomásnak van kitéve, a kelleténél erőseb-ben adódik vissza a papirosos. Autotípiák nyomásánál ennek az a természetes következménye, hogy a tónusértékek illetéktelenül és kellemetlenül befolyá-soltatnak. Egyenlőtlen gummilapokat csiszolás útján bármely Offset-gépgyárban egyenlő vastagságúra lehet hozni, ebben azonban nem sok öröm rejlik, mert a legtöbb esetben az egyenlőtlenesség nem a gummi-rétegen, hanem az alátét szövéseken múlik. Ha a gummi-réteg mindenütt egyenletes, az alátét pedig nem egy-forma vastag, akkor a gummiréteg a csiszolás által természetesen a föladorészekben gyöngítve lesz, úgy hogy a vékonyabb helyeken ruganyosságából veszít. Ama kellemetlen jelenség, amelyet csiszolás útján ki akartunk küszöbölni, rövid időn belül más formában ismét előtérbe tolul. Mindezek a nehézségek az alak nagyságával csak növekednek.

A gummilap egyenletes vastagságán kívül nagyfontosságú a gummiréteg minéműsége. A puha réteg autotípiák és feltónusképeknél rendkívül finom átme-netekkel párosult, kifogástalan nyomást eredményez. Viszont túlpuha réteg a rajz helyén rendszerint fölpuffad, úgy hogy nagyobb mennyiségek nyomtató-sakor domborulat keletkezik, amely a következő for-mánál zavaró hatással jár. Az ilyen túlpuha gummi-lapok alkalmazása még azzal a hátránnyal is jár, hogy velük vékony, sima géppapirosot csak nehezen, élesen simított műnyomópapirosot pedig egyáltalán földolgozni nem lehet, ennek fölvülete egyszerűen a gummirá ragad. Simított műnyomópapirosot Offset-nyomásnál egyáltalán csak az esetben használnak, ha

kombinált nyomásról van szó, mint például ha egy autotípia képlemezét a tipográfiai sajtón kell előnyomatni. Ez esetben a színlemezeknek az Offset-gépen való nyomatásához valamivel keményebb gummilapot kell alkalmazni. Ez bár a rajz finomságait távolról sem adja olyan tisztán vissza, mint egy puha gummilap, ami azonban ez esetben teljesen irreleváns, mivel a fekete képlemez az ilyenmő kisebb differenciákat elfödi. Egyébként a keményebb gummiréteget olyképen puhíthatjuk, hogy azt zsiradékkal, esetleg sűrű kenőolajjal alaposan bedörzsöljük, utána néhány napig pihentetjük. Teljesen kifogástalan gummilapok, mint azok háború előtt használatban voltak, ma különben is alig kaphatók. Ahol ilyen mégis található, ajánlatos azt szakszerűen ápolni és csak a legnehezebb munkák: autotípia-, három- és négyszínnyomások részére rezerválni. A gummilapok lemosására legalkalmasabb a szesz és köolajból álló keverék.

Mint azt már előbb volt alkalmam megjegyezni, az Offset-nyomáshoz a színlemezek illesztékezése sokkal nehezebb, mint bármely más sokszorosító-eljárásnál. Teljesen elengedhetetlen, hogy illesztékes munkáknál a földolgozandó papirost napokkal a nyomást megelőzőleg: száraz belövőivek közé rakjuk. Amennyiben azonban a nagy elővigyázat dacára is a papiros hossza megváltozott volna, a jó tanács aranyat ér. A gépen való manipulálás által e kellemetlenséget ellensúlyozni nem tudjuk. Csakis a földolgozandó papirost preparálhatjuk ez esetben szakszerűen — rövidülés vagy hosszabbodás szerint — vagy pincenedves, vagy pedig teljesen száraz belövőivek közé helyezük újlag. A nyomás körüli differenciák már könnyebben eliminálhatók. A cinklemezt például erősebben meg lehet feszíteni, úgy hogy megnyúlik, vagy pedig az ellennyomáshoz kell több vagy kevesebb feszerőt alkalmazni. Ama fáradozásnál azonban, hogy az illesztékezést a nyomókerület megváltoztatásával helyrebillentsük, nem szabad a nyomatási processzus helyes leperdülését befolyásolni. Ha a nyomás surlódik, a lemez föltétlenül szenved, tehát időelőtt elkopik. Csak kisebb mennyiségknél szabad ezt néha-néha megkockáztatni.

A színek keverését, illetőleg meghatározását az Offset-nyomáshoz nagy körültekintéssel kell végezni, különösen ha három- vagy négyszínnyomásról van szó, ahol minden színelvnek megvan a szigorúan meghatározott rendeltetése. A gummilapban rejlő legkisebb nivellálási hiány vagy a cinklemez egyenetlensége megváltoztatja a tónusok értékét és végül hibás képet kapunk. Ilyen esetben a megengedett javítási eljárás a következő: utánmaratás a túlélesen nyomódó helyeken, a megkívántnál világosabb részeket pedig elővigyázatosan réztüvel való átdolgozással kell megfelelően erősíteni. Az ilyenmő manipulációkat azonban csak végszükség esetén szabad alkalmazni, mert igen gyakori esetben a lemez teljes tönkretételével végződnek. Olyan részeket, melyek a kelleténél talán erősebben nyomódnak, legcélszerűbb olyan módon javítani, hogy e helyeken a gummilapot finom csiszolóvászonnal és olajjal gondosan lecsiszoljuk, de csak akkor, ha meggyőződünk arról, hogy a tónusértékek a lemezen rendben vannak. Lyukak és egyéb kárt szenvedett részek a gummilapon gummioldattal való gyöngéd kitapasztással hozzatnak rendbe.

Az Offset-nyomáshoz lehetőleg tökéletes enyvezésű papirosokat kell alkalmazni, a festéket pedig a gyárosnál a földolgozandó papiros megmintázásával megrendelni. Minél hiányosabb a papiros enyvezése, annál kifejezettebb rajta a festék és így az utóbbit

A természet grafikája.

A természet mindenről bizonyítványt és följegyzést kíván. Minden tárgy maga köteles történetét megírni. A glecser a szikla aljába vájja hasadékait, a folyó a völgybe írja bele irányát, az állat csontjait a földrétegekbe fekteti bele, a lomb, a haraszt a szénbe nyomja gyöngéd sírföliatát. A lehulló csöpp bevési ábráját a homokba vagy kőbe. Láb nem lép óra vagy agyagra anélkül, hogy többé-kevésbé tartós vonalakban útjának nyomát ne hagyná hátra. Az ember minden cselekedete éppen úgy nyomot hagy embertársai emlékezetében, mint az önmagában. A lég csupa hang, az égboltozat csupa jel, a föld minden kis része napló és lajstrom, és minden tárgy írásjelekkel van borítva, amelyek a gondolkodó előtt érthetők és olvashatók.

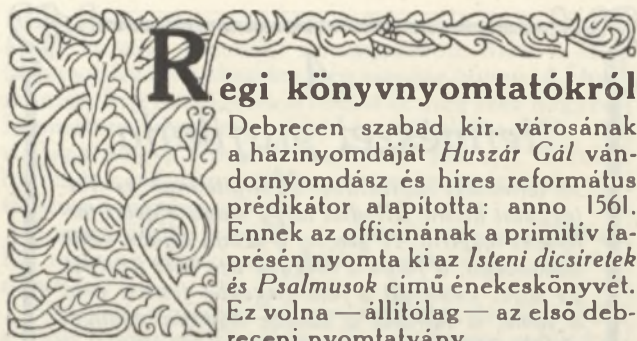
EMERSON.

annál sűrűbb konzisztenciában kell dörzsöltetni. Csak tökéletes enyvezésű papiros földolgozásával lehetséges a rajz tónusértékeit kifogástalanul előteremteni, mert csakis ez esetben festékezhetünk kevésbé tömören.

A továbbnyomáshoz nemcsak arra kell ügyelni, hogy a színezés pontos legyen, hanem hogy a törőhengerek is szabályszerűen működjenek. A lemez lehetőleg gyöngéd, de egyenletesen nedvesíttessék. Ha sok a víz, a nyomás világosfoltos lesz, míg ha szárazon fut a lemez, maszatolódik és tönkresilányul. A legjobb esetben is elváltoznak a tónusértékek a képen a hiányos nedvesítés révén, úgy hogy minden körülmények közt fogyatékos munkát végzünk, sok esetben pedig selejteket nyomtatunk. Ha a festékek helyesen vannak dörögölve, a papirost pedig elővigyázattal rakjuk a gépre és nyomás után simán kezelve az e célra szánt helyre, akkor az Offset-nyomatokat belőni szükségtelen.

A mai viszonyok közt az Offset-nyomás több nehézséget okoz, mint bármely más nyomtatási technika: a gummilapok csak nagyritkán kifogástalanok, a festékek gyakran sok kívánnivalót hagynak és szükség-szerűen sok esetben olyan papirosanyagot kell földolgozni, amely csak igen kevésbé alkalmas ehhez az eljáráshoz. A szakavatott nyomó, bár amennyire annyira meg fog birkózni a nehézségekkel, de a gép racionális kihasználása, mint az jó anyagok mellett lehetséges volna, csak a legkritikább esetekben lehetséges.

Ezzel cikkem befejezéséhez értem. A részben személyes tapasztalatok és szakemberek konzultálása révén, valamint elsősorú folyóiratokból merített szakismereteimet papirosra vetettem. Ez azonban csak tetemrehívás kíván lenni: szóljanak hozzá főképen fővárosi illetékes szakembereink, kiknek az Offset-nyomás tulajdonképeni élethivatásuk, illetve kenyérkeresetük; az ő tapasztalataik a technika terén bizonyára hivatottabbak lesznek és — meg vagyok győződve — többet javíthattak a praxisban, semhogy e sorok teoretikus értékét tényleges értékűvé ne tegyék szakszerű útbaigazításaikkal, amiért csak hála és elismerés fogja illetni őket. Hirschkovitz Jónás.

Régi könyvnyomtatókról

Debrecen szabad kir. városának a házinyomdáját *Huszár Gál* vándornyomdász és híres református prédikátor alapította: anno 1561. Ennek az officinának a primitív faprésén nyomta ki az *Isteni dicsőretek* és *Psalmusok* című énekeskönyvét. Ez volna — állítólag — az első debreceni nyomtatvány.

A 361 éves, ma már a legmodernebben berendezett sokszorosító intézetnek (amelynek nyakát a zsarnok hatalom — különösen a kurucvilágot követő korszakban — már többször ki akarta tekerni) sok üldözésen keresztülment első mestere csak egy évig állt a nyomda élén és 1562 októberében már Révkomáromban találjuk. Ott oly buzgósággal fog neki a reformálásnak, hogy már a következő esztendő elején *Oláh Miklós* esztergomi érsek elfogatási parancsot eszközölt ki ellene akirálynál. Elmenekült. Sokáig bolyongott erre-arra. Eközben *Dudits András* veszprémi püspök megint elfogatási parancsot eszközölt ki. Ez elől csak nagynehezen tudott elmenekülni Nagyszombat szabad kir. városából. (Nagyszombat [Tyrnau] szép kis város és valamikor Kis-Rómanak is neveztek azért, mert falai közt sok pap és tudós élt. Ott volt annak idején a tudományegyetem és ennek könyvnyomató-műhelye. Székhelye volt továbbá a törökök által Esztergom primási városból kiűzött érseki káptalanságnak is. Idővel az egyetem áthelyeztetett Buda várába, onnan pedig 1785-ben Pestre; a könyvnyomda [Universitäts-Buchdruckerey] azonban Budán maradt és ott működik mind mai napig.)

Huszár Gált Forgách Imre trencsényi főispán vette pártfogásába. Megtette papnak Nyitra megye Komjáti nevű helységében. Ott egy pár nyugodt évet töltött. Tanított, prédikált és nyomtatott nagy buzgósággal. A pápai egyház 1574-ben meghívta lelkészének. Ott azonban csak egy évet tölthetett, mert a következő évben már meghalt. A pestis ragadta ki 1575 október 23-án az élők sorából . . .

Magyar könyvnyomató volt, akit az úttörőkhöz számíthat az utókor. Gutenberg apónak eme derék tanítványa és Calvin János reformigéinek bátor hirdetője, azt hiszem, megérdemli, ha szerény cikkemnek (néhai való jó *Huszár Gál* emlékének szentelt) bevezetősorait a *Magyar Nyomdászat* szakfolyóirat leközi, már csak azért is most, amikor a magyar Alföld legnagyobb és szintiszta magyar városának, a kálvinista Rómanak, a magyar könyvnyomtatás ősi otthonának lelkes Gutenberg-tanítványai első szervezetük alapításának az ötvenéves jubileumára készülődnek. Megjegyzem még azt is, hogy ez a szervezet a betegek segélyezése és az utazó szaktársak viatikummal való ellátása céljára alakult 1872-ben, *Frics József*, a debreceni házinyomda sorrendben huszonnyolcadik művezetőjének az elnöklése és több nemesen gondolkozó szak- és kortársá eredményes támogatása mellett. (A debreceni egyesületbe, készpénzét pedig [1530 forint 4 krajcár = 3060 korona 8 fillér] 1889-ben juttatta a központhoz.)

Szaktársaim tudják, hogy sohasem voltam soványszta. Ismeretes politikai — mondjuk így — hitvallásom ellenére mindenkor szerettem azt a földet, ahol születtem. Ez a föld is termett igen sok híres könyvnyomtatót. Ezek legtöbbször azonban eddig meg-

feledkezett a krónika. Helyettük fölvonultatunk, ami elég sajnós, olyan gallus, ángliusz, talián, amerikai vagy kínai és itzsarahi (Szumátra-sziget, ahol a bors [Pfeffer] terem) híres és híresebb nagyságokat, akik földi zarándoklásuk idejében talán egyszer-kétszer valamely könyvnyomató-officina ólomporos szedőtermébe vagy „masina-száljába” is bekukkantottak, szép mesterségünkhöz annyit sem konyitottak, mint például e sorok írója a hajlitott sorok szedéséhez, egyedüli érdemük pedig az, hogy becses nevüket a művelt világon megjelenő könyvnyomdászati szakfolyóiratok — a magyarokat kivéve — agyonhallgatták mind mai napig. Dixi . . .

Ezek után rátérek tulajdonképeni tárgyamra és bemutatom e szakfolyóirat t. olvasóinak ama magyar könyvnyomtatót, akivel a XIX. század elején — írja forrásom szerzője — új föllendülés kora állt be a debreceni nyomda életében.

Az új provizor (művezető): ökegyelme *Csáthy György* tipografus uram, anno 1804 február 1-én foglalta el hivatalát. Jómódu debreceni polgárcsaládból származott. Apja: Marósi Csáthy György nemzeti uram a borsodmegyei Mezőkeresztes községből került Debrecenbe. Szappanos volt. Később gazdálkodott. Hét gyermeke közül György, a könyvnyomató és könyvárus vált ki leginkább tehetségével.

Született 1772-ben. A könyvnyomatók részéről is emlékezetes esztendő! Ez évben adta ki Mária Terézia (. . . pro rege nostro . . .) ama második rendeletét, amelyben a könyvvizsgálatot még jobban megszorgította, mint az előbbi évben kiadott császári parancsa. Szorosabb fölügyelet alá helyezte a nyomdákat is, amivel megpróbálta, „hátha sikerülne az, ami húsz esztendővel ezelőtt nem sikerült: kicsikarni a debreceni nyomdát a kálvinista civisek kezéből”.

Ugyanis 1752-ben került ki a nyomda sajtója alól *Molnár Gergely* író latin nyelvtana. Ebbe kötött bele a kormányhatalom, mely a civisek nyomdáját sohasem nézte jó szemmel. Ama címen kötött bele az említett hasznos könyvbe, hogy „ennek végaszavában II. Rákóczi György fejedelem dicsőre szavakkal van említve”. A helytartó-tanács keményen ráüzent a városi tanácsra, hogy a „veszedelmes gramatika raktáron lévő exemplárisait azonnal kobozza el és küldje föl”. A tanács engedelmeskedett s a régibb kiadásból 10, az újból 3377 példányt 1752 szeptember havában föl is küldött a helytartó-tanácshoz, mely aztán megvonta a könyvvizsgálat jogát a városól.

Erről az elkobzásról *Ballagi Aladár* így emlékszik meg: *Margitai János* provizorszolgálat utolsó évében, 1752-ben, az történt, hogy az általa nyomtatott *Molnár Gergely-féle* latin nyelvtan, mert *Rákóczi Ferenc* viselt dolgait veszedelmes (!) bővítésekkel magasztalta, a helytartó-tanács parancsából elkoboztatott . . . „Itt ismét — írja a forrásom szerzője — helyre kell igazítanom *Ballagi Aladár* két rendbeli tévedését. Abban az évben nem *Margitai János* vezette a nyomdát, hanem özvegye. Azután nem *Rákóczi Ferencről* van szó a kifogásolt munkában, hanem *II. Rákóczi Györgyről*. Azt nagyon bölcsen tudta a városi tanács, hogy *Rákóczi Ferenc* neve vörös posztó a kormány szemében, ilyen rebellis könyvet semmi szín alatt nem engedett volna ki a prés alól. Azt azonban nem gondolhatta, hogy *Rákóczi György* is indexen van a hatalom kezelőinél.”

Miután tudjuk, hogy *Csáthy György* éppen 150 évvel ezelőtt született, lássuk most már hol tanult, merre járt, és provizori állásának az elfoglalása előtt mely nyomdában dolgozott utoljára mint szocius.

A könyvnyomtatás szép mesterségével a debreceni

officinában „ösmerkedett“ meg. (Forrásom ezt a szót használja.) Anno 1797 végén, *Szigethy Mihály* provizortól és szocius-társaitól búcsút véve — *valcra ment*. Első állomása, mint akkor írták, Pesth szabad kir. városa volt, mely abban az időben „nem vala még fővárosa Magyarországnak, csak legelőnkebb helysége (Ortschaft), mely az átellenében fekvő Buda (Ofen) fővárossal egy körülbelül 560 lépés hosszú hajóhíddal vala összekötve és ahol a Királyi Udvari Kamara (Camera Regia) székel, az oskoláskönyveket pedig az Universitas könyvnyomtató-műhelyében nyomták...”

György szocius a pesti *Trattner Mátyás-féle* officinában a nyomtatás, utóbb *Kilián* híres könyvkereskedésében a könyveladás szakmájában szerzett gyakorlatosságot. Később Pozsony városában találjuk őt. Ott három évet tölt: *Füskuti Landerer Mihály* mesternek a könyvnyomtató-műhelyében, melynek jó hirneve nemcsak Magyarországon és a bérces Erdély firmamentuma alatt volt elterjedve, hanem egész Németországon, sőt még a Rajnán túl is, ott — néhai *Gentei Géza* világlátott szaktársunk kedvenc szavajárása szerint — *wo bereits der gallische Hahn kräht...* Megjegyzem még, hogy a XVIII. század leghíresebb magyar könyvnyomtatójának és könyvkiadójának a tisztas nevével viseli a pozsonyi Landerer-utca, ha ugyan másra nem keresztelték azt (a városok, községek, utcák nevének a megmutalásához nekifeküdt) cseh szomszédaink. Pozsony ma Bratislava és talán már a Landerer-utca is a Zápotočni ulice névre mutalattatott.

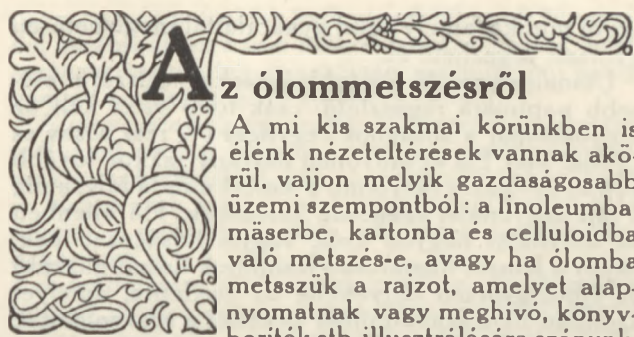
Menjünk tovább. És lássuk a dolgok további fejleményeit.

A Landerer-nyomdában kapta kézhez György szocius (a kevésbé fejlett iparral bíró államokban a tanult ipari munkást egyesiparágaknál — az „Egyesült erővel” szerint — akkor még a keresztneven szólították) azt az ötpöcsétes levelet, amelyben Debrecen város Nemes Tanácsa fölszólítja őt a provizori állás elfoglalására. Az ajánlatot elfogadva, január havában visszatért szülővárosába és 1804 február 1-én elfoglalta a városi nyomdában provizori állását az eltávozott, a Magyar Nyomdászat júniusi számában már bemutatott *Szigethy Mihály* utódként. Ugyanezen esztendőnek júliusában — mint a régiek mondani szokták — „beevezett a szent házasság biztos révébe”, hitvestársul vevén az ügyes pesti könyvárus: *Pápai Kiss István* leányát, Rákhelt. Apósa ösmeretségben volt a hazai írőkkel, akik őt nemcsak mint egyszerű kereskedőt, hanem mint a magyar írók munkáinak lelkes terjesztőjét ismerték s nagyon becsülték. A „magyar Goethe”, *Kazinczy Ferenc* írja róla egyik levelében 1803-ban:

„Kiss István budai és pesti könyvárus a debreceni augusztusi vásáron 3000 forintot vett be és az ő szeretett Kis Jánosának Zaid-jából egy hónap alatt 400 nyomtatványt adott el. Itt literaturánk arany százada, ha ez így tart...”

Ugyancsak *Pápai Kiss István* nyitotta meg 1805-ben az első könyvesboltot Debrecenben. A könyvkereskedés ugyanis eddig a kompaktorok kezén volt, akik első sorban könyvkötők voltak. Amint Kiss István megnyitotta üzletét, azonnal át is adta vejének, aki azonban a városi nyomda művezetője lévén, nem állhatott az üzlet élére, a könyvesboltot tehát a felesége vezette. A 117 évvel ezelőtt megnyitott könyvkereskedés — utódaik kezén — ma is egyik virágzó könyvkereskedés Debrecenben.

A továbbiakról a jövő hónapban. *Leitner Pál.*

Az ólommetzésről

A mi kis szakmai körünkben is élénk nézeteltérések vannak akörül, vajjon melyik gazdaságosabb üzemi szempontból: a linoleumba, máserbe, kartonba és celluloidba való metzés-e, avagy ha ólomba metsszük a rajzot, amelyet alapnyomatnak vagy meghívó, könyvboríték stb. illusztrálására szánunk. Hogy melyik nézet a helyesebb, azt ehelyütt eldönteni nincs szándékunkban. A döntő az, hogy a mesterszedő vagy grafikus rajzoló uralja a megdolgozandó anyagot. Az a vélemény, mintha az ólomlemez jobb munkák tónusához nem lenne alkalmas, mert a festéket nem köti le magához eléggé és így az alapnyomat nem egészen tiszta, nem helytálló és csak az ólom szakszerűtlen kezelésének tulajdonítható.

A legcélszerűbb, ha a kimetszendő ólomlemez sima elefántcsontkartonra ciceróvastagságyra öntetjük és megmunkálás előtt finom csiszolóvászonnal simítjuk. Érdes lemezeket simítás előtt meg kell csiszolni. Ahol hasonló munka gyakrabban fordul elő, ott legjobb, ha több ólomlemez öntetünk egyszerre. A csiszolást magát azonban csak közvetlenül a metzés előtt szabad végezni, nehogy időközben arra zsírreteg rakódjék le. Tehát a simításra nagy súlyt kell fektetni. Ez nagyon egyszerű munka, amelynek pontos és gyors végrehajtása az átnyomásnál kellemesen érezhetővé válik.

Az ólommetzés előnye abban is megnyilvánul, hogy jól stereotipálható, sőt galvanizálható is. Használat után a lemez beolvasztható. Az ólomlemez faszettáurpótlók segítségével könnyen ráerősíthető az alapot képező úrpótlókra vagy ólomlapra.

Gyakorlott ólommetzők azt ajánlják, hogy egyenetlen után a lemezt tisztára kell mosni, azután spirituszlakkos vászondarabbal bekenni. Ezáltal az ólomlemezen finom réteg képződik, amely az ólmat a festéktől elválasztja. Ha a gondosan lesimított ólomlemez ily módon kezelik, akkor tiszta, finomnyomású alapnyomatokat nyerünk.

Ha eredeti rajzokat akarunk az ólomlemezre átvinni, akkor a rajz vonalait kihúzótsussal (szépiatus) kell utánahúzni. Rajz- és flórpostapapiros erre alkalmasabb, mert ezek a papírműek átírási és így az átnyomás könnyebbé válik.

Ha valamely sort vagy klisényomatot kell ólomban utánavágni, akkor az eredeti rajz fölületét egy rész sósavból és két rész vízből álló vegyülettel kell bekenni, azután itatóspapirossal jól megszáritani. A sav ezáltal a festékekkel bevont helyekről eltűnik és csak a be nem nyomtatott helyeken marad meg. Az így preparált eredetire, amely puha papirosalátéten fekszik, ráteszük a jól lecsiszolt ólomlemez és néhány másodpercnyi időn át erős nyomást gyakorlunk rá. Nagyobb lemezeket akár másoló- vagy lehúzóprésszel nyomjunk az eredetire.

A főntebb említett és tussal rajzolt vagy utánahúzott rajzokat ugyanúgy kell a sósavoldattal bekenni és az ólomlemezre való nyomásnak kitenni. Ennek az átnyomásnak az az eredménye, hogy a lemez kékké válik a rajz körvonalainak kivételével, amelyek a lemez természetes színében tünnek elő. Az ólomlemez ezzel teljesen érett a kivágásra. Az ólomlemez egész megmunkálása, az eredeti rajz vagy nyomtatott kép preparálása és a lemezre való átnyomása olyan egy-

szerű munka, amely némi gyakorlattal meglehetősen gyorsan végezhető el.

Utánametszendő újságkivágásokat célszerű erősebb papírosra ragasztani, csak több vizet kell az átnyomásnál a sósavhoz vegyíteni ($\frac{1}{4}$ rész sósav és $\frac{3}{4}$ rész víz). Ha az átnyomat halvány, akkor tovább kell az eredetire rányomni a lemezt mindaddig, amíg a rajz körvonalai világosan elötűnnek. Ha ellenben az átnyomat nagyon erős, vagyis túlságosan kék, akkor a lemezt hamarosan lesimítjük (lesmirglizzük) és újból gyorsan rányomjuk az eredetire, amelyet azonban nem szabad újból bekenni a sósavoldattal.

Szedéshez úgy kell tönust metszeni, hogy az ólomlemez csiszolás után sósavoldatos szivaccsal ugyan-csak bekenjük, amitől a lemez világosszürke színt nyer. Az így preparált lemezre rátesszük a szedés levonatát. A levonatot tisztán kell kéziprésen vagy inkább zárt szedésről tégelysajtón elkészíteni, hogy később pontosan álljon. A lemezre helyezett szédéslevonatot azután présen nyomjuk rá a lemezre, miáltal a szedés képe rárajzolódik és megkezdődhet az alap pontos kivágása.

Kéziszerszám gyanánt föltétlenül jó késekre, fűrőkre, vésőkre van szükség; kezelésük egyszerű és némi gyakorlattal ehhez a kellő készség csakhamar megszerezhető. A vésők nagysága a kivágandó fölület nagysága szerint változtatandó. Ahol „bulldog” áll rendelkezésre, ott az ólomlemez megmunkálása sokkal könnyebb, mert azzal a fúrás, faragás, maratás stb. gyorsan végezhető el.

Aki kedvvel és szeretettel szenteli magát az ólom-metszésnek és az itt vázolt útmutatásokat követi, a ma már minden nyomdában hasznos ólom-metszésben csakhamar olyan készségre és gyakorlatra tesz szert, amellyel a legnehezebb földadatokat tudja majd játszani könnyedséggel megoldani.

Elismert, kiváló, roppant praxisú szakemberek nézetét tolmácsoltuk e cikkekünkben. Amint látható, nem kívántuk itt az ólom-metszést az egyéb anyagból való tónusmetszés elébe helyezni, csak rámutattunk arra, hogy kellő kezűgyességgel az ólom is éppen úgy formálható, gyúrható, akárcsak a karton vagy linoleum. Gyakorlat híján a karton merev, súlyos ólom-má, kellő gyakorlattal pedig az ólom is hajlékony, könnyed papírlappá válik. És ami az ólom költségét illeti, erre nézve meg kell gondolni, hogy abból egy kis forgács sem vész kárba, sőt a kiszolgált ólomlemez újból átönthető.

Herzog Salamon.

Fraktúr vagy antikva?

A német tudományos és nyomdászatiszakirodalom idestova kétszáz esztendeje folytonosan napirenden tartja a fraktúr betűk kiküszöbölésének kérdését. Pedagógusok és könyvnyomtatók sokasága rendületlenül óhajta az antikva kizárólagos használatát. A pedagógusok azért, mert az elemi iskola ember-

kéinek most kétféle ábécét kell írásban és olvasásban megtanulniok: a fraktúrt is, meg az antikvát is, noha e zsenge teremteseknek egyetlen alfabéta megismerése is éppen elegendő észbeli munkát okoz. A könyvnyomtató gazdasági okokból híve a fraktúr kiküszöbölésének. Ma ugyanis minden német nyomdatulajdonosnak külön fraktúr és külön antikva betűkészletet kell beszereznie, ami nagyon megrágitja

a nyomda fölszerelését és jelentékenyen nagyobb üzemtökével kell dolgoznia, mint bármely külföldi nyomdavállalatnak.

A szemorvosok is jobbára a fraktúr betű ellenségeinek a táborában találhatók. Ezek hosszas kísérletezések eredményeivel és terjedelmes statisztikai táblázatokkal bizonyítgatják, hogy a fraktúr betűs könyv vagy újság olvasása jobban megviseli a szemet, mint az antikvabetűs, s éppen ezért Németországban és Ausztriában, meg Svájc német területein sokkal több a gyöngelátású ember, mint egybűtt.

A hatóságok sem föltétlenül hívei a fraktúrnak. Így 1876-ban a porosz közoktatásügyi minisztérium értekezletet hívott egybe e kérdés megvitatása céljából, amely beható tárgyalás után magáévé tette azt az indítványt, hogy: „a német elemi iskolákban a fraktúr abécéről a legtöbb kultúr népi által használt latin (antikva) ábécére kellene áttérni, a fölsőbb iskolákban pedig ez utóbbi használatát — a fraktúr mellett — korlátlanul és szabadon meg kellene engedni”. Ez a felhivatalos ösztönzés sem vezetett azonban valamelyes lényegesebb eredményre.

A fraktúr betű használata ellen megindult mozgalom oly hatalmas növekedett a németeknél, hogy az antikva barátjai már a háborút megelőző időkben sokezeres taglétszámú egyesületekbe tömörülhettek. Ez a mozgalom azóta is folyvást élénkül és igen széleskörű agitációt fejt ki iskolában, irodalomban és minden egyéb kulturális téren egyaránt.

A könyvek és újságok betűfajtáját rendszerint a szerző vagy kiadó határozza meg. Ezek a tömeges terjesztésre (regényekre, folyóiratokra) és a népek szántsajtótermékekre (biblia, templomi énekeskönyv) nézve akarva-nemakarva a fraktúr betűt választják.

A néplapok mindig és mindenütt fraktúr betűsen jelennek meg. Ezen a téren a legcsekélyebb reformtörekvés is nagy kockázattal járna. Próbálna meg csak valamely vidéki lapocskát, hogy mondanivalóit antikvabetűs nyomtatásban találja a maga parasztjai elé, bizonyára hamarosan beadná a kulcsot.

A lexikonok ugyancsak fraktúrral készülnek. Úgy látszik, hogy a két nagy világcég: a *Brockhaus* és a *Meyer* — noha egyszerűsége nyomdatulajdonosok — eddigelé figyelmen kívül hagyták azt a körülményt, hogy az antikva betűfaj kizárólagos használatával jelentékenyen mérsékelhetnék kiadványaik előállítási költségeit.

A német sajtóban gyakran emelkednek hangok a fraktúr ellen, de nem ritkán mellette is akadnak szószólók. Egy tanár megfigyelései során például azt tapasztalta, hogy a fraktúr olvasásához hárommennyi idő kell, mint az antikvával nyomtatott szöveghez. Ezzel szemben egy tekintélyes berlini kiadó és nyomdatulajdonos azt állítja, hogy ő gyorsabban tudja olvasni a fraktúrt, mint az antikvát. Ezt — nem minden fura megokolás nélkül — annak tulajdonítja, hogy a fraktúr betűtípusnak több a lefelé nyúló szára (f, h, ch, s, z stb.) és ez az, amely szerinte megkönnyíti az olvasást. Az ő szemének például a *Buchschrift* szó fraktúrból összeöntött és lefelé nyúló szárú betűkből (politipusokból) álló szópár, vagyis Buch és — schrift, mig ugyanez a szó antikvából szedve tizenegy külön betűre tagolódik és ezért ezek fölismerésére a szemnek több munkára, illetve több időre van szüksége.

Vannak tehát egyesek, akik a fraktúrt, mások pedig, akik az antikvát tartják az olvasásra megfelelőbb betűfajtnak. A fönti példák nézetünk szerint elfogadhatóan mégis csak azt bizonyítják, hogy egyeseknél — minden egyéni megokolás ellenére is — döntő szerepet játszik a — megszokás.

Meg kell állapítanunk azonban itt azt a tényt, hogy valahányszor egyenesen, kertelés nélkül merült föl a német sajtóban az a kérdés, hogy: „Fraktúr-e vagy antikva?“, a válasz a legtöbb esetben így szólt: „Fraktúr és antikva.“

E kérdés elbírálásánál komolyan számba jöhető tényezők, vagyis a szakértők vélekedése szerint a fraktúr betűk csak bizonyos esetekben rontják föl-tétlenül a szemet. Így például: ha fehér papiros és koromfekete festék használata helyett szürkés papírra halványfeketén nyomtatják a fraktúrt; ha az iskolakönyvek előállításához — mint az a legtöbb esetben történik — túlságosan apró fraktúr betűket használnak, és különösen, ha a fraktúrbetűs újságot vagy könyvet rossz világítás mellett olvassák.

A magunk részéről azt valljuk, hogy a fraktúrt mentől előbb és mindenütt könyörtelenül ki kellene küszöbölni a sokszorosító ipar egész területéről. Az előrebocsátottakkal csak arra akartunk rámutatni, hogy ez minő nehézségekbe ütközik. A legfőbb és legnagyobb akadály természetesen itt sem más, mint a minden haladást gátló, merev konzervativizmus.

Askandináv népek már régen rátértek az antikvára, de azért máig sem sikerült nekik teljesen kiküszöbölni a fraktúrt. A Christianiában megjelenő *Morgenpost* és a *Berlingske Tidende* még ma is fraktúr szöveggel jelennek meg, hogy a biblia és egyéb vallásos irányú könyvekről ne is szóljunk.

Ahhoz, hogy a fraktúr a megérdemelt lomtárba kerüljön, szükséges volna, hogy azt klasszikus hazájában, Németországban az állam mindenekelőtt az iskolákban szüntesse meg, és hogy a bibliák, az énekes- és törvénykönyvek stb. átmenetileg egyelőre még fraktúrból és antikvából készüljenek, hogy úgy a le-tűnő, mint az új nemzedék egyaránt megkaphassa a maga betűformáit.

László Dezső.

Szedőtermünk anyagának rendbentartása

A szakirodalom föladata nemcsak a szakunk terén fölmerülő ujdonságok megvitatása és elbírálása, hanem a közismeret, vagy csak részben köztudomású dolgoknak időszakosan, újból való föllevenítése is. A régebbi nyomdászgeneráció kihalóban van, az újabb és legújabb nemzedékre pedig bőven fér rá a mindennemű oktatás. A tanuló és a fiatal szedő hall ugyan egyetmást az öregektől, meg is szívleli, de ha olyan helyre kerül, ahol önálló munkálkodásra nyílik alkalma, ahol bizonyítékát kellene szolgáltatnia annak, hogy „ember a gáton“, képzettsége fogyatékoságánál fogva nem tud nyomban kellő rátermettséggel beleilleszkedni új munkakörébe és csak hosszabb idő múlva sajátítja el — néha a maga, néha más kárán okulva — a szükséges tudnivalókat. Azonfölül: *Verba volant, scripta manent*; a mondott szó elröppen, de az írott megmarad; helyénvaló tehát, hogy mindennel foglalkozzunk, ami a szakma terén szükséges tudnivaló, még ha a „fölmelegített káposzta“ ódiomát is vállaljuk ezzel magunkra.

Még az áldott békeidőkben is, amikor minden nyomdai üzem könnyebben pótolhatta a kopás és egyéb károsodás okozta anyagfogyást, a szedőterem sokféle anyagának rendben- és jókarbantartása, úgyszintén tartósabbátétele a jól és gondosan vezetett

üzem teendőinek egyik legfontosabbika volt. Mennyivel inkább áll ez a mai időkre, amikor hosszú évek során nem pótoltak úgyszólván semmit, ami pedig van, az majdnem mind kopott és romlott.

A jól vezetett üzem munkája nemcsak a papíron nyilvánul meg a kész nyomtatvány csinoságában, szakszerű kivitelében, hanem a termelőeszközöknek — hiszen ezek segítségével érhető csak el a szép és jó munka — minél szigorúbb, minél fokozottabb gondozásában is.

A szedőterem anyagainak rendben- és jókarbantartását, gondozását, a nyomás után a megfelelő helyre való visszatételét a nagy üzemben a depozitőr és segítői, a közepes nyomdában a fölramoló (megmaradok ennél a kifejezésnél, mert ez a leghasználatosabb), a kis üzemekben pedig valamelyik szedő végzi a hét bizonyos napjain. Rájuk hárul a szedőterem anyagainak rendbentartása és gondozása, ezért az alábbiakban főképen az ő munkakörüket óhajtom sémába foglalni. Minthogy ők azonban majd minden üzemben az üzemvezetőség intenciói szerint dolgoznak, alábbi fejtegetéseimben nem tartom magamat szigorúan az említett munkaerők teendőinek tagolásához, hanem helyvel-közvetlenül témámvalóságfüggő, inkább az üzemvezetés hatáskörébe vágó intézkedéseket is. Alapul a szedőterem ideális berendezéseit veszem és ehhez szabom mondanivalómat, de semmiképen a gyakorlatiasság rovására.

A szedőterem rendjének egyik főföltétele a szabályos utcabeosztás. „Szabályos utcabeosztás“ alatt azt értjük, hogy a regálisok egyenlő számban vannak a szedőteremnek úgy a jobb-, mint a baloldalán elhelyezve. A szedőterem világossága és egyéb épület-szerkezeti okok miatt lehetugyan a jobboldalon több, mint a baloldalon, vagy megfordítva, azonban nem sokkal több. Nagy nyomdák szedőtermei persze lehetnek három, sőt négy utcacsoportozatúak is, azonkívül több helyiségben is el lehetnek osztva a regálisok.

Az utcák számmal látandók el, leghelyesebben az illető utca első regálisának a jobb- és balutacsoporthoz elválasztó járásköz felé néző oldalára ragasztott nagy verzális betűvel, például: A-utca, B-utca stb.

Az utcák között annyi térnek kell lennie, hogy a szekrénykicserélés mindenféle művelete számára kényelmes hely legyen. A használatosabb betűfajok mindenfelől könnyen megközelíthető utcákban legyenek elhelyezve. A betűcsaládok egyes tagjai (félkövér, kurziv stb.) lehetőleg együvé kerüljenek. Minden szekrényregális római számmal látandó el, abban a folytatólagos sorrendben, amint az illető utcában el van helyezve. A szekrények fölirattal látandók el, még pedig: az utca betűjét (A, B stb.), a szekrényregális római számát, a szekrények tartalmát alkotó betűnagyság és betűfaj nevét, végül a szekrénynek a regálisban elfoglalt arabs sorszámát föltüntető fölirattal, például így:

A. II. Garmond félkövér Romana. 6.

Ez a rendszer kizárja azt, hogy mindig más-máshová dugják be a szekrényeket, ami sok bosszankodásnak, fölösleges ide-odajárkálásnak, keresgélésnek veszi elejét.

A depozitőr vagy fölramoló a betűfajok nevének alfabetikus betartásával jegyzéket vezet arról, hogy a betű-, anyag-, lénia- és körzetszekrények, valamint a cimbetűládák, törtszám- és számládák, ékezetládák melyik utcában, melyik regálisban vannak elhelyezve, hány szekrény vagy láda van az egyes betűfajokból

és betűnagyságokból. A körzetanyagot ábralenyomattal vezet be jegyzékébe. A jegyzék körülbelül így fest:

A betűfaj neve	Betűnagyság	Milyen szekrény?			Melyik utcában?	Regális száma	Hány szekrény van belőle?
		Nagy	Kicsi	Láda			
Aldine, félkörv. . .	Nonpareille	1	—	—	B	III	1
Antiqua, Mediaeval	Petit	15	2	—	A, C, E	II, III, IV	17
Antiqua, Romana . .	Garmond	20	3	—	B, D, F	I, V, VI	23

Az új szedő, aki nem bír tájékozódással az egyes betűfajok, betűnagyságok, körzetek, anyagok hollétéről, egyszerűen megkérdezi a depozitort vagy főlrámolót, hogy hol van ez vagy az a betűfaj, amire ez fölül jegyzékét és egy pillanat alatt megmondja a keresett szekrény helyét. Nagyobb munkák megkezdésekor, amidőn a lehető legnagyobb számú szedősereget kell ahhoz a munkához beosztani, a művezető vagy metőr tudni óhajtja, hogy hány szekrény van abból a betűfajtaból, amelyből az új munkát szedetni óhajtja. Ilyenkor is jó szolgálatot tesz a főt vázolt jegyzék. Kisebb üzemekben természetesen ezt kívülről is tudják, de azért ilyen helyen sem árt a jegyzék, mert új szedők belépése esetén a tájékozódást nagyon megkönnyíti.

A szekrények rekeszbeosztásáról séma nyomtatandó és minden újonnan elépett szedőnek egy példány adandó át, hogy ne sokáig kelljen keresgélnie. Amely nyomdában többfajta rekeszbeosztás van, ott tanácsos a rekeszeket is nyomtatott betűfóliával ellátni, hogy megkönnyítse a tájékoztatlan új szedőnek munkáját. Mindezek látszólag aprólékosságok, de nagyon sok időfecsérlésnek és bosszankodásnak a megelőzői.

A címbetű- és fabetűládákban a betűanyag szigorúan abécésorrendben tartandó. A fölszedett betűk helyei — főleg a kisebb grádusú címbetűknél — rügőszerű kartondarabkákkal töltendők ki. Irottbetűs és kurzív címbetűk közé, ha kiálló részeik vannak, az irott betűknek saját kizárása teendő, nehogy a letérésnek legyenek kitéve. Ilyen esetekben úgy is lehet elhelyezni a szóbanforgó, úgynevezett farkas betűket, hogy közéjük farkatlan betűket teszünk, avagy minden másik farkas betűt fordítva teszünk az előzőhöz. A fabetűszekrények vagy ládák olyan helyekre dugandók be, ahol nedvesség nem éri őket, mert ott duzzadásnak vannak kitéve.

Az ékezetládákban az egyes betűfajokhoz és betűnagyságokhoz az öntödéből szállított ékezetek nem keverve, hanem szigorúan elválasztva tartandók. A nagy munkával járó, saját faragású ékezeteket sem tanácsos elkallóztatni. A nagyobb címbetűkhöz tartozó ékezeteket legajánlatosabb az illető betűfaj ládájában elhelyezni, de nem gyufásskatulyában, hanem a lécek között, láthatóan.

A körzetszekrényekben minden körzetdarab rekeszt ábralenyomattal kell ellátni, mert itt a vaktában való keresgélés jóval időtráblóbb, mint a betűszekrényben, minthogy a körzetdarab figurája nem rögzítődik úgy az agyunkba, mint a betű képe.

Idegenékezetű betűket, ha sok van belőlük, legjobb üres betűszekrénynek azokba a rekeszeibe elhelyezni, amelyekben az illető betűk ékezet nélkül szoktak lenni. A szekrényre fölírat ragasztandó, például:

B. Garmond Antiqua tót ékezetek. III. 9.

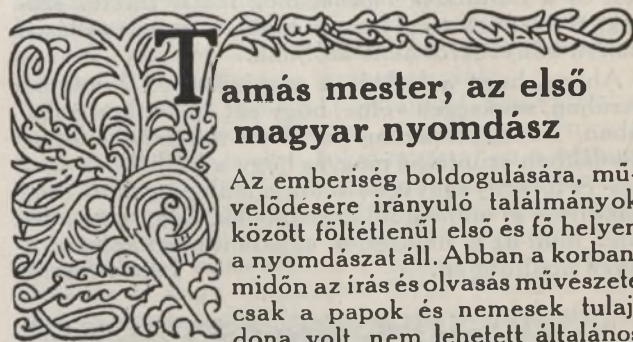
Ha kevesebb van belőlük, akkor kis ládikákba állítandók rendes falécecskével (nem papiroslemezzel)

lécecskével) ritkított sorokba. Hasonlóképpen helyezendők el a matematikai, az asztronómiai és minden másfajta jelek, ha kevés van belőlük, ha pedig nagy számban vannak, akkor legjobb számládkba elhelyezni őket. A divatos pontok, négyzetpontok stb. efféle — minthogy az ilyen anyagokból sok szokott lenni — megfelelő ládkba helyezendők el.

A kenyérbetűk minden fajtájából és nagyságából a fölösleges számokat nem defektbe kell tenni, hanem számládkba elhelyezni. A sorsjegyprospektusokhoz, menetrendekhez, árjegyzékekhez és egyéb hasonló munkákhoz szükséges nagyobbfajta számokat is számládkba, ha nagyobbak, címbetűládába kell elhelyezni.

A nyomda tulajdonát alkotó vignetta-, embléma- és kliséanyagot (kiállítási érmek, nagyobb kezek, koronák, nagyobb nyilak stb.) ábralenyomattal kell bevezetni a kliséjegyzékbe, amiről később lesz szó. A ládákban, melyekben ez az értékes és drága anyag van, a vignetták és emblémák ábráik és céljaik hasonlósága szerint, azonkívül nagyság szerint is helyezendők el, még pedig talpon állva, hogy első rápillantásra föllelhetők legyenek és ne kelljen a szedőnek sok időt rabló, hosszadalmas kutatószemlélet tartani. Folytatjuk.

Rasofszky Andor.

Tamás mester, az első magyar nyomdász

Az emberiség boldogulására, művelődésére irányuló találmányok között föltétlenül első és fő helyen a nyomdászat áll. Abban a korban, midőn az írás és olvasás művészete csak a papok és nemesek tulajdona volt, nem lehetett általános műveltségről beszélni, mert az a kis kör, amelyben ez az áldásos tudomány otthonos volt, féltő kincs-ként őrizte azt, nehogy valahogy a köznép is megtanulja az írást és olvasást, aminek következtében az addig uralkodó egyházi fölfogás netán szabadabb eszmék által veszélyeztetve lehetne.

Azonban az a kör, amelyben az írás otthonos volt, sem terjesztette ki e tudást minden tagjára. Például a papok közül főképp csak a leíró barátok és leíró szerzetesnők tudtak írni; a templomi funkciót végző papok közül nagyon sokan analfabéták voltak.

De meg máskülönb is az írás és olvasás megtanulását úgy a papok, mint a nemesek olyan lealacsonyító foglalkozásnak tartották, mintha mesterséget kellett volna tanulniok. Ennek bizonyossága az is, hogy például Hunyadi János, Nagy Lajos, Báthory István, Rozgonyi László, Simon palotamester, Ország László nádor, Kinizsi Pál, Aba Sámuel király sem írni, sem olvasni nem tudtak. Es ez így volt szerte a világban mindenütt. Sőt elismert és híres költők is analfabéták voltak, mint a német Eschenbachi Wolfgang és Ulrich Lichtenstein, akik költői műveiket író-deákjaiknak diktálták le.

A német Klodwig, a híres Karolingek, Nagy Károly, IV. Henrik sem tudtak írni. A keleti fejedelmek természetesen még kevésbé. A zágrábi levéltárban őrzik a szerb Karagyorgyevics-dinasztia megalapítójának, a disznópásztorból királlyá nőtt öreg Karagyorgyének egy levelét, amelyet azonban nem az érdemes férfiú, hanem az íródeákja írt, mivelhogy a fölséges úr írni-olvasni nem tudván, csak a szokásos

három keresztet (+++) tette a levél alá irt neve mellé, a három egységséget híván föl ilyenformán tanubizonyoságul arra, hogy a levelet megértette és jóváhagyja.

Voltak érsekek, kik analfabéták voltak, így Berthold kalocsai érsek (II. Endre sógora, nejének Gertrud királynénak öccse). Honorius pápa egy pécsi püspököt fölfüggesztett 1220-ban állásától, mert írni és olvasni nem tudott. Mindezek tudott tények, amelyek arra mutatnak, hogy a nyomdászati föltalálása és általánosítása — mint Luther mondta — joggal nevezhető az emberiség második megváltójának.

Ennek a megváltónak apostolairól: hírneves nyomdászairól, mint a világtörténelem s irodalom alakjairól, a nyomdászok enagszerű panteonjáról, sok olyan derdekes és tanulságos dolgot lehetne közre adni, ami nemcsak szórakozásul szolgálhatna, hanem amiből okulni és tanulni lehet és amit nekünk, mint szakbéli embereknek, megismerni fölöttebb szükséges.

A nyomdászati föltalálása idejétől, 1440-től kezdve (ez az időpont van ugyanis a történelemben hivatalosan elfogadva) nagyon sok olyan nyomdász élt, akik nemcsak szakbéli tudásukkal, de életük példaadásával is méltó helyet foglalnak el minden nemzetek nyomdászati panteonjában.

E derék tipografus őseink közül szóljunk pár szót — már amennyire a hézagos történelmi adatok engedik — *Tamás mesternek*, az első magyar nemzeti-szerű könyvnyomtatónak működéséről. Az 1471-ik évben Mátyás magyar király, a tudományok terjesztésének e fölkent apostola, miután Budán egyetemet állított, szükségesnek tartotta, hogy a tudományok fokozottabb művelése végett nyomdát létesítsen Budán, mint az ország akkori fővárosában, amely okból megbizta *Karai László* budai prépostot, alkancellárját, hogy gondoskodjék egy nyomda föllállításáról.

Karai László az akkori nehézkes közlekedési és érintkezési viszonyok miatt nem gondolt arra, hogy talán volna már egy olyan hazai föld szülte nyomdász is, akit az első magyar nyomda föllállításával meg lehetne bízni, hanem Olaszországban jártában — némelyek szerint Velencéből, mások szerint Rómából — elhozta magával az augsburgi származású *Hess András*t, kétezer ezüst forintnyi költséget for-

ditva a szükséges betűanyag és egyéb szerelvények beszerzésére.

Igy teremtődött meg 1472-ben a rövidéletű budai nyomda, időrend dolgában megelőzve nagyon sok város meg ország nyomdászatiát. Hiszen például Belgiumban (Aalst városában) és Hollandiában (Utrechtben) csak egy évvel később, Angliában (a londoni Westminster apátságban) és Spanyolországban

(Valencia városában) csak az 1474-ik évben létesült nyomda; továbbbi dátumok: Pilsen (Csehország) és Krakkó (Lengyelország) 1475, Bécs és Odensee (Dánia) 1482, Stockholm (Svédország) 1483, Olmütz (Morvaország) 1500, Szent Agóra-zárda (Románia) 1630, Cambridge (Észak-Amerika, Massachusetts állam) 1639.

Hogy Hess András német volta nem volt akadály a Budára hívásának: az akkori irodalmi viszonyokból következik. Magyarországon csak úgy, mint a külföldön, az irodalmi nyelv majdnem mindenütt latin volt és az is maradt még jóideig. Hess-től különben, mint az e téren kifejtett irodalom bizonyítja, a nyomda kétévi fönnállása alatt csak latin művek kerültek ki, magyar egy sem. Hogy azután a nyomdával végül mi lett, a történelem nem jegyezte föl.

Visszatérve a nyomdászok kutatására, *Karai László* akkor már találhatott volna magyar nyomdászt, mert mint ilyent elsőnek jegyzé föl a történelem *Tamás mester*t, teljes néven *Thomas Septemcastrensis*

de Civitate Hermanni, tehát nagyszebeni származású ősunke, akinek 1472-ben már saját nyomdája volt Mantovában, amelyet szintén a történelem tanúsága szerint körülbelül 1469-ben vagy 1470-ben állított föl. *Tamás mester* mintegy 1481-ig dolgozott Mantovában; 1481-ben, az akkori vándornomdászok szokása szerint, fölszedve sátorfáját, Modenába költözött.

Milyen könnyű lett volna *Karainak Tamás mester*t, nyomdájával együtt, Budára hozatnia, amely dolog valószínűleg maradandóbb nyomokat hagyott volna az első magyar nyomdát és termékeit illetőleg az utókorra, mint a Hessé.

De ha már itt tartunk, föl kell *Tamás mester* mint az első magyar nyomdász mellett emlitenünk kortársait is, mint akik nemcsak úttörői, de méltó képviselői voltak úgy *Gutenberg* találmányának, mint a magyarságnak. Ilyenek voltak: *Brassai* vagy más né-

KÉT PÁLYÁZAT

A GRAFIKUS MŰVEZETŐK TÁRSAS-KÖRE PÁLYÁZATOT HIRDET:

1. TAGSÁGI JEGYRE. A tagsági jegy alakja 13×8½ centiméter. Szövege: „ . . . szám. Tagsági jegy. A Grafikus Művezetők Társaságára igazolja, hogy . . . . . úr a Grafikus Művezetők Társaságának tagja s mint ilyen az alapszabályokban előirt jogokat élvez. Budapest, 192 . . . . . elnök . . . . . titkár”. Pályázni teljesen kidolgozott vázlatokkal is lehet; kívánatos, hogy a pályaműveken a könyvnyomdai anyag domináljon. A pályamunka legfölsőbb két színben készülhet, A papir színét és minőségét a pályázó maga választhatja, azzal a megszorítással azonban, hogy írásra alkalmas legyen. Pályadíjak: 1-ső díj 1000 K, 2-ik díj 600 K, 3-ik díj 400 K. Az 1-ső díj csak abszolút becsű munkának adható ki. Ha ilyen nem volna, a 2-ik és 3-ik díj a két aránylag legjobbnak fog kiadni, a visszatartott 1-ső pályadíj pedig új pályázatra fog kitűzteni. Pályázati határidő: 1922 szeptember hó 15. A jelíges munkák, a pályázó nevét tartalmazó lezárt levélkével együtt, a Magyar Nyomdászati szerkesztőségébe (V, Csáky-utca 15, l. 5) küldendők. *Pályázhat minden magyarországi nyomdász, tehát a vidékiek is*

2. LEVÉLFEJRE. Alak: 23½×30 cm. Papirosminőség: bankposta, esetleg a pályázó által választandó színben (ez esetben azonban a bezerzési forrás is megnevezendő). Szöveg: „Grafikus Művezetők Társaságára. Alapszabályszerű cél: a könyvnyomdai és testvérparágak szakmai fejlődését föllvasításokkal, előadásokkal, kiállítások rendezésével, szaklap kiadásával elősegíteni. Budapest, 192 . . . . . VII, Erzsébet-körút 49, II. emelet”. *A pályázat egyéb föltételei teljesen azonosak az 1-ső számú pályázat föltételeivel*

ven *Feketealmi Holló András* 1476-tól 1486-ig Velenében, *Erdélyi Bernát* 1478-ban Padovában, *Dalmatinus György* 1480-ban Velencében, *Feketealmi Márton* 1481-ben Velencében, *Magyar Péter* 1482-ben Lyonban, *Garai Simon* 1491-ben Velencében, *Basay Ungarus* 1494-ben Cremonában, *Bakáts Miklós* Pilsenben.

Ezek voltak a nyomdászat bölcsőkorának első úttörői és zászlóvivői a magyarság részéről, akiknek méltán lehet meggyujtani késő századok után is az emlékezés fáklyáját.

Haraszti József.

Tanulmányi látogatás a Lorilleux-gyárba

A Grafikus Művezetők Társasköre Péter-Pál napján érdekes kirándulást rendezett a Ch. Lorilleux & Cie cég budafoki festékgyárába. Az efféle tanulmányi látogatások ropant jelentőségük a mai munkamegosztásos világban, amennyiben behatóbban megismertetik velünk a munkánk közepette földolgozásra kerülő anyagot is. A régi könyvnyomtató művészeknek ez az anyagismeret volt a legfő erőssége: maguk öntötték a betűt, maguk főzték a kenecét, csinálták a festéket, tömték a festékezőlapdát s építették a sajtójukat. Ez az anyagismeret képesítette őket azokra a nagyszerű művészi hatásokra s ennek az anyagismeretnek a hézagosságát érzik most szakfejlesztő mozgalmaink a legjobban. Ajólszervezett tanulmányi látogatások instruktív értéke tehát fölbecsülhetetlen.

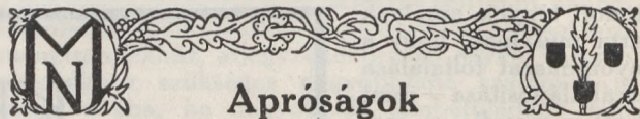
A Lorilleux-gyár budafoki telepe kiválóan alkalmas ahhoz, hogy megismerhessük egyik legfontosabb munkaanyagunk születési processzusát. A cég maga példátlanul tekintélyes és ismerik az egész világon, hiszen vagy ötven fióktelepe meg raktára van szanaszéjjel a földkerekség minden nevezetesebb pontján. Két főtelepe Páris közvetlen közelében van. Az egyik, a nanterre-i: százezer négyzetméternyi, sűrűn beépített területet foglal el; itt történik a koromégetés, a gyantaolajok főzése, meg a rotációs festékek gyártása. A másik: a puteaux-i, hatvanezer négyzetméteres épületcsoport; itt készülnek a litográfiai meg a jobb tipográfiai festékek — feketék és színesek egyaránt —, autotípiái, háromszínes meg bádognyomtatásra való speciális festékek, a bronz- meg a duplexfestékek; itt történik a kencefőzés és a hengeranyaggyártás, valamint itt vannak a pompásan felszerelt laboratóriumok is.

A budafoki gyár kicsinyített tükörképe a párisi mammut-üzemeknek. *Müller György* igazgató, *Terletter Tivadar* vegyész mérnök és régi jó kollégánk, *Hell Ferenc*, szíves buzgalommal kalauzolták a nagyszámú látogatót szerte a gyár épületeiben. Nagy érdeklődéssel néztük végig az egyes teljes üzemben lévő osztályokat s bizony: sok-sok olyan dolgot láttunk ott, aminek praktikus nyomdászti működésünk közepette jó hasznát vesszük. Különösen élénk meglepetést keltettek a gyár laboratóriumában *Terletter Tivadar* vegyész mérnök kémiai produkciói a gyakorlatilag legfontosabb színes festékekkel.

A Grafikus Művezetők Társasköre nevében *Schlesinger Lipót* elnök köszönte meg a szíves fogadást.

A gyár megtekintését egy kis uzsonna követte a budafoki sörházban, régi jó szokásunkhoz híven szónoklatszámba menő fölszólalásokkal fűszerezve.

Schnell József a tanulmányi kirándulás hasznosságáról szövegezt, *Stark Adolf* a Grafikus Művezetők Társasköre további kiépítésének szükségességét fejtegette, *Pfeifer Miksa* a művezetők és a nyomdai személyzetek mentől bensőbb egyetértését és kölcsönös támogatását óhajtott. Hosszas kapacitálásra fölszólt még *Gyürey Rudolf*, szép és lelkes beszédet mondva a szakoktatás és szakfejlesztés szükségességéről. n.

Apróságok

Pályázat. A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyező-Egyesülete pályázatot hirdet az alanti szövegű jubiláris meghívó szedésére és nyomására: „*Meghívó a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyező-Egyesülete hatvanéves fennállása alkalmából 1922 október 15-én a Fővárosi Vigadó nagytermében az egyesület által tartandó diszgyűlésre . . . úr és családja részére. A diszgyűlés pont 10 órákor kezdődik. A meghívó, tekintettel a terem csekély befogadóképességére, belépőjegyül szolgál. Napirend a tüloldalán*”. Föltételek: A meghívó haránt nyolcadrét alakban, legföljebb három színben kombinálendő. A díjnyertes pályázati munkák tiszteletdíja (külön a szedéséért és külön a nyomásért): I. díj 2000 korona. II. díj 1500 korona. III. díj 500 korona. A szedés alakját illetően lehetőleg figyelembe veendő, hogy a meghívó esetleg az Évkönyv és Utikalauzhoz mint mintamelléklet legyen fölhasználható. A jelígelvel jelölt és ezenkívül jelígel és a szerző nevét tartalmazó zárt borítékkal ellátott próbamunkák beküldésének határideje 1922 augusztus 31.

A bibliofilek kiállítása még most is szépszámu közönséget vonz az Iparművészeti Múzeumba. Olyan érdekes és tanulságos anyagot hordott össze a tárlat rendezőse, hogy még a legblazirtabb könyvbarát is gyönyörűségét lelheti benne.

A budapesti árumintavásáron közel ezer kiállító vett részt, de mintha nyomdász lett volna köztük a legkevesebb. A derék gyomai könyvnyomtatómester *Kner Izidor* és az *Orient R.-T.* szép kiállításain kívül alig isláttunk ott grafikusmunkát. Ez a két kiállító azonban csupa javamunkát mutatott be. A Kner-vállalat nagyszerű kiadványait hozta be a vásárra, az Orient pedig a maga meglepő sokszorosítástechnikai ujdonságait, amelyek két magyar föltaláló: *Orbán Dezső* és *Szöts Albert* nevéhez fűződnek. Ezekre az újításokra alkalmilag még visszatérünk.

Pusztulunk! A Hódmezővásárhelyen megjelenő „Magyar Nemzetőr” című napilapot, Drózdgyőző „Magyar Ugar” című hetilapját, továbbá a hetenként megjelenő „Ujpesti Közölny”-t, „Gyula és Vidéké”-t, az orosházi „Alföldi Paraszt Újság”-ot, meg a vasutasmunkások lapját a kormány betiltotta. Hozzávetőlegesen helven ember vesztette el a betiltások következtében a kenyerét. — A papirosdrágaság miatt a Budapesten megjelenő „Erdélyi Hírek” című hetilap a jövőben csak havonként fog megjelenni.

„A Magyar Könyv”. E címen új bibliográfiai folyóirat jelent meg a Franklin-Társulat kiadásában. Főképen a magyar könyvpiac ujdonságait ismerteti. Ára számonként 20 korona.

A japán könyvtermelés 1920-ban olyan nagyméretű volt, hogy még a német produktivitást is meghaladta, ami pedig nagy szó. Amint az egyik német könyvkiadói újságnak jelentik, 1920-ban összesen 36.179 új könyvet adtak ki Japánban. Ebből az irodalomra és a művészetre vonatkozó könyvek száma 9225, társadalomtudományiak száma 9184, az ipari kérdésekkel foglalkozó könyvek száma 6561, nevelési művekre 4492 jut, a vallásos könyveké 2742, természettudományosaké 1662, orvosi könyvek száma 1243, hadi-irodalommal foglalkozóké 603 és a bölcsészeti könyvek száma 467. A fordítások száma 148. (—)

Hol olvasnak legtöbben és hol legkevesebben újságot? A napi események tudása iránti vágy az embernél oly igen kifejődött már, hogy el sem lehet képzelní ma már a kultürembert, vagy az ezek sorába lépő embereket újság nélkül. Legtöbbet olvasnak Amerikában, ahol a legújabb statisztikai kimutatás szerint minden 200 emberre jut egy újság, míg viszont legkevesebbet olvastak — egy régebbi statisztika szerint — Oroszországban, ahol minden 11205 emberre jutott egy újság. h—i.

Szakkikpályázatunk eredménye. A szakmai irodalom fejlesztése, a nagyobb érdeklődés fölkeltése és munkatársainknak önzetlen fáradozásaiért némi különhonorárium nyújthatása céljából négyhavonként megújuló pályázatot hirdettünk. Az első négy hónap áprilisi számunkkal véget ért, amikor is lapunkkal együtt megküldöttük előfizetőinknek a szakkikre vonatkozó szavazólapokat. Miután ma már — a megszállott területeket is tekintetbe véve — nem remélhetjük, hogy még szavazólap érkezhessen be, a szavazást június hó végével lezártuk és annak eredményét a következőkben közöljük:

Beérkezett összesen 488 szavazat, amely a következőképpen oszlott meg:

1. Szilágyi József „A szövegezés és a változtatások tudományához” című cikkére esett	255 szavazat
2. Prüner Arnold „Néhány szó a határos hirdetésekrol” című cikkére esett	84 „
3. Schlesinger Lipót „Tanoncaink műhelyi oktatása” című cikkére esett	80 „
4. Schwartz Ármin „Helyesírásunk irodalma” című cikkére esett	36 „
5. Rasofszky Andor „Fordítsunk figyelmet a nevek szedésére” című cikkére esett	13 „
6. „Két év mesgyéjén” című cikkére esett	11 „
7. Szilágyi József „A szedés és korrekúraolvasás lélektanáról” című cikkére esett	9 „

A szavazás eredménye alapján a szerkesztőség az 1000 koronás különhonoráriumot Szilágyi Józsefnek utalta ki. A pályázat, illetőleg a szavazás eredményéhez nem lehet szavunk, mert — ha nem akarnók megsérteni többi lelkes, odaadó munkatársunkat — még azt a megjegyzést sem szabad megkockáztatnunk, hogy örvendünk a szavazás ilyen módon való eldőltének. Hanem azt szabad megjegyeznünk, hogy a szavazatok száma nem elégett ki bennünket. Sokkal, de sokkal nagyobb a mi előfizetőink tábora, semhogy 488 szavazatot elegendőnek tartunk egy ilyen pályázat eldöntésére. Aligha csalódnunk, amikor egy kis kényelemszeretletnek tudjuk be a szavazatok kis számát. Pedig előfizetőink azok, akik a szavazásban való tömeges részvétellel buzditanák leghatásosabban szakíróinkat a további munkálkodásra. Mert — hiába — a legszerényebnek is jól esik a tömeg elismerése. Hát még annak a tömegnek az elismerése, amelynek érdekében, javára, előnyére fosztja meg magát a pihenődő jó részétől az író! Reméljük, hogy a legközelebbi alkalommal meg fog változni a helyzet a előfizetőink teljes számmal fognak résztvenni a szavazásban, hogy megkapja az, akit illet, a legszebb erkölcsi honoráriumot.

Visszahajtott levelezőlapok. A magánipar által előállított és a címirat részére visszahajtott lapokkal ellátott levelezőlap kezelésére vonatkozólag a kereskedelmi minisztérium elrendelte, hogy azokat a levelezőlapokat, amelyeken a visszahajtott lapok nincsenek teljesen a levelezőlapra ráragasztva, de a lap törzsével összefüggnek, ne kifogásolják. Ugyiszint azokat a küldeményeket se, amelyeknél a visszahajtott lapot postabélyegekkel erősítik a levelezőlaphoz. Ellenben fölül kell portózni a fölnyílt, szabadon lebegő levelezőlapokat.

Törvénykezési illetékbélyegjegyeket bocsátott ki a pénzügyminisztérium, még pedig 16-félet, 25 fillértől 500 koronáig terjedő értékkel. A régi okmánybélyegek folyó évi július 15-től érvénytelenek, sőt a használatuk büntetést von maga után. Az új bélyegjegyek képe mind a 16-félén azonos, csak a színük (három színből kombinálva) különböző. Nagyságuk 35 : 29 milliméter margóttal, a rajz nagysága 32 : 26 milliméter. A rajz főalakja a bekötött szemű Justitia istenasszony.

A világ könyvtermelése. Hogy mi mindent nem tudnak az emberek kiszámítani, ha akarnak, arra nézve érdekes például szolgál a „Le livre” (A könyv) című könyv, amelyet egy francia bibliográfus adott ki és amelyben azt mondja, hogy Gabriel Peignot volt az első, aki megkísérelte a könyvnyomtatás általálása óta megjelent könyvek számát megállapítani. Hozzávetőleges számítás szerint a tipográfia első századában, vagyis 1440-től 1540-ig 12.000 mű jelent meg, a másodikban (1541—1641-ig) 575.000, a harmadikban (1642—1742-ig) 1.225.000 és a negyedik, de nem teljes században (1743—1822-ig) 1.839.960. Összesen tehát 1440-től 1822-ig megjelent volna 3.681.960 könyv. Peignot véleménye szerint e könyveknek csak harmadrésze maradt meg, míg a másik kétharmada részben elhasználtatott, részben elvesztett. Néhány év előtt egy amerikai bibliográfus kiszámította az

Amerikában lévő könyvek számát, mely szerint a hozzávetőleges eredmény ez: 420 millió kötet van családi könyvtárakban, 170 millió tudósok, írók, könyvkedvelők stb. birtokában, 300 millió kiadóknál és könyvkereskedésekben, 100 millió nyilvános könyvtárakban, 29 millió felsőbbiskolák és egyetemek könyvtárában és végül 20 millió a tanuló-ifjúság kezén. Az amerikai bibliográfus nyugati Európára két milliárd és 800 millió kötetet, keleti Európára 660 milliót, míg a világ többi részeire 390 milliót számít. E számítás szerint a föld kerekéjén ma hozzávetőleg vagy öt milliárd könyv lehet. h—i.

Mely lapok fogyasztanak legtöbb papírosat. A világ lapjai közül az amerikai napilapok azok, amelyek a legtöbb papírosat fogyasztják. Így minden amerikai lap átlagosan negyfedél millió frank értékű fából készült papírosat fogyaszt el. A francia lapok átlag évenként százhuszezer frank értékű fából készült papírosat fogyasztanak egyenkint. Az egész világ papírostermelése évenként 52 millió métermázsaa, amely egy 52 ezer méter magas és ugyanilyen széles kockának felel meg. Tekintve most már azt, hogy e papírosmennyiség majdnem kizárólag fából készül, elképzelhető az a rengeteg famennyiség, amely erre a célra szükséges és így nem csoda, ha ez irányban gondolkozóvá teszi az embert: mi is lesz a világ fatermeléséből, ha csak a papíros ilyen óriási mennyiségű fát emészt föl évenként? És ez a mennyiség még mindig fokozódik. h—i.

Az első magyar hírlap. Az első magyar hírlap 1780 január 1-én látott napvilágot Pozsonyban. Szerkesztette Rát Mátyás, kiadta Patzkó Ferenc Ágoston nyomdász. „Magyar Hirmondó” volt a címe. — Pesten nyolc évvel később, 1788 október 8-án, szerdán jelent meg az első magyar hírlap „Magyar Merkurius” címmel. A lap hetenkint kétszer jelent meg és ugyancsak Patzkó Ferenc pesti nyomdája nyomta. Magyarország harmadik magyar nyelvű lapja Kultsár István „Hazai Tudósítások” című újsága volt, mely 1806 július 2-án jelent meg Pesten. h—i.

Magyarország legrégibb könyvtára a pannonhalmi bencéseké, amelyet 1001-ben alapítottak és amely ma 145.000 kötet könyvet számlál, míg a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára 700.000 kötet könyvvel rendelkezik. h—i.

Mellékleteink

Borítékunk a Világosság-nyomdában készült. A nyomda mesterszedője, *Dukai Károly* szedte, illetőleg véste ólomba. A nyomtatást *Fröhlich Samu* végezte.

Az „**Aranyvölgy**” című, a Világosság-nyomdában készült könyvbortéknak is *Dukai Károly* volt a mestere. A zöld tónus ólommetset. A nyomtatás *Homó János* munkája.

A **bútorzállítók levélfeje** a Világosság-nyomdában készült. *Dukai Károly* munkája, nyomta *Homó János*.

A **grafikus művezetők körlevele** szintén a Világosság-nyomdában készült.

Felelős szerkesztő: JANOVITS FERENC

Társzerkesztő: NOVÁK LÁSZLÓ

Kiadó: STÁRK ADOLF

Kiadják:

A GRAFIKUS MŰVEZETŐK TÁRSASKÖRE
ÉS A MAGYARORSZÁGI MAGÁNTISZTVISELŐK SZÖVETSÉGE-
NEK GRAFIKAI SZAKOSZTÁLYA

Szerkesztőség:

BUDAPEST V. CSÁKY-UTCA 15. I. EMELET 5. SZÁM

Kiadóhivatal:

MMSZ. GRAFIKAI SZAKOSZTÁLYA
Budapest IV. Eskü-tér 5

A „VILÁGOSSÁG” KÖNYVNYOMDA RT NYOMÁSA

Műszaki igazgató: Deutch D.

A Magyar Nyomdászati előfizetési ára: Egész évre 400 korona. Egyes szám 40 korona. A munkásszervezetek és a MMSZ tagjainak: Egész évre 250 korona. Egyes szám 25 korona.

Hengeranyag, hengeröntés

A legjobbat, legolcsóbban és leggyorsabban

GÖDINGER BELA HENGERÖNTŐDEJE ÉS HENGER-
ANYAGGYÁRA, BUDAPEST VIII, TANCSICS-UTCA 7
TELEFONHÍVÓ: JÓZSEF 13-41

TELEFON:
125-61.

KLISÉK

KÁZA BUDAPEST V., BÁLVÁNY-U. 17.
FAMETSZETBEN SPECIALISTÁK

NÉMETH ISTVÁN

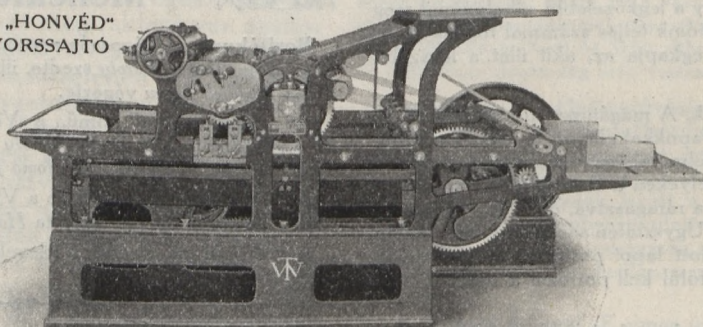
PAPÍRHULLADÉK- KERESKEDÉSE

TELEFON 28-69

BUDAPEST VI, PETNEHÁZY-UTCA 59. SZÁM
(SAJÁT TELEPE). VESZ MINDENFÉLE IRODAI
SELEJTPAPIROSOkat ÉS MAKULATÚRÁT.

„HONVÉD”
GYORSSAJTÓ

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

GÉPGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

TÁVIRATI CÍM: WÖRNER GÉPGYÁR BUDAPEST TELEFONSZÁM: 14-69 ÉS 61-90
V, VÁCI-ÚT 48

NYOMDAGÉPEK OSZTÁLYA

Gyárt: könyv- és könyvdai gyorsajtókat, könyvkötőgépeket, könyvdai kézi-
ajtókat, körforgógépeket újságok nyomására. Vállal mindennemű javítást

TELEFON 46-08

KAST ÉS EHINGER

G. M. B. H.
NYOMDAFESTÉKGYÁR MAGYARORSZÁGI FIÓKTELEPE
BUDAPEST IV, FERENCIEK TERE 4

GYÁRAK:

WIEN, STUTTGART, NEWYORK

ALLANDÓAN

NAGY RAKTÁR ELSŐRENDŰ FEKETE
ÉS SZÍNES FESTÉKEKBEN

KÜLÖNLEGESSÉGÜNK: HÁROMSZINFESTÉKEK

GENZSCH & HEYSE BETÜÖNTÖDE HAMBURG-MÜNCHEN

MAGYARORSZÁGI
KÉPVISELŐJE

KALLÓS ÖDÖN GRAFIKAI SZAKÜZLET

BUDAPEST V, WAHRMANN-UTCA 6
TELEFON: 130-17

ELSŐ MAGYAR ACÉLÁRÚ- ÉS SZERSZÁMGYÁR

ALAPÍTVÁ 1859

BARTUSEK KÁROLY

BUDAPEST V, BERZENCZEY-UTCA 30
TELEFON 17-43

Gyárt: Nyomdák és könyvkötészetek részére papírvágó késeket, elsőrendű angol tégelyacélból békebeli minőségben, utólérhetetlen kivitelben, jótállás mellett. Kiütővasakat, vésőket, szedőhajókat, ivfogókat, tégelynyomórúgókat. Papírgyárak részére: körkéseket. Elvállalja továbbá nyomdák, könyvkötődék, papírgyárak, dobozgyárak késeit köszörülés végett, helyben és vidékre. Mint a legrégibb speciális cég e téren, össze nem téveszthető

ÁRAJÁNLATOKKAL A CÉG SZÍVESEN SZOLGÁL

"IMPORT"

PAPÍRKERESKEDELMI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST VI, NAGYMEZŐ-UTCA 26
TELEFON 163-45

Mindennemű

famentes, színes, okmány-, könyv-, nyomó- és
fődélpapírok nagy raktára

KAUFMANN GYULA

GRAFIKAI SZAKÜZLETE
BUDAPEST VII, KERTÉSZ-UTCA 48. SZÁM
TELEFON: JÓZSEF 105-70

BREHMER & CO.
Maschinenfabrik, Wien

KARL KRAUSE A.-G. POPPELBAUM, WIEN
Maschinenfabrik, Leipzig betüöntöde és rézléniagyár

CÉGEK
KÉPVISELETE

Telefon: 37-58 és 93-29

Lorilleux Ch. és Társa

a világ legrégebbi nyomdafestékgyára

Iroda és raktár:

Budapest, Ferenc József-rakpart 27

Gyár:

Budafokon

Különlegességek: Háromszinnyomó- és könyvkötőfestékek

FUCHS DÁVID

GRAFIKAI SZAKÜZLET ÉS GÉPNAGYKERESKEDEÉS
BUDAPEST VI, ARADI-UTCA 22
TELEFON 21-91

HASZNÁLT,
JAVÍTOTT GÉPEK
ALLANDÓ NAGY RAKTÁRA,
BÁRMIKOR MEG-
TEKINTHETŐ

ALAPÍTTATOTT 1885

HASZNÁLT
GÉPEKET LEGMAGA-
SABB ARON VÁSÁROL, ESET-
LEG ANYAGOKRA
BECSERÉL

TELEFON:

95-66

BALOG IMRE PAPÍR- ÉS LEMEZRAKTÁRA

BUDAPEST
V, HONVÉD-UTCA

4

IRODAI ÉS NYOMDAI PAPIROK,
KARTONOK ÉS LEMEZEK. KÜLÖN-
LEGESSÉGEK MINDENFÉLE SZÍNES
BORÍTÓPAPIROKBAN (BUNT), VA-
LAMINT PHANTASIE-PAPIROKBAN,
ÜGYSZINTEN FÉNYLEMEZEKBE

HAYNALD PAPÍRKERESKEDELMI RT

H. H. ULLSTEIN, LEIPZIG MAGYARORSZÁGI KÉPVISELŐJE

BUDAPEST
BÁLVÁNY-UTCA 15

TELEFON: 45-33

Allandó raktár

*mindenféle nyomó-, író-, csomagolópapírokban és le-
mezekben, bankposta- és borítópapírok különlegessége*

PUSZTAFI ZSIGMOND

GRAFIKAI SZAKÜZLET
BUDAPEST V, TÁTRA-UTCA 6. SZÁM
TELEFON 31-43

RÓNA és PUSZTAFI

GRAFIKAI GÉPEK ÉS SZERELVÉNYEK GYÁRA
BUDAPEST III, BÉCSI-ÚT 42
TELEFON 54-48

HORVÁT LAJOS GRAFIKAI SZAKÜZLETE RT

BUDAPEST
VII, ARÉNA-ÚT 80. SZÁM

TELEFON:
JÓZSEF 32-03

VÉRTESI ALADÁR LEVÉLBORÍTÉK- ÉS PAPIRNEMÜGYÁR

BUDAPEST IV, FÖVÁM-TÉR 4

GYÁR:
IV, MOLNÁR-UTCA 33

TELEFON:
JÓZSEF 102-51
JÓZSEF 102-52
JÓZSEF 62-49

HARTMANN VILMOS PAPÍRKERESKEDELMI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST, VI. KERÜLET, EÖTVÖS-UTCA 9. SZÁM

KÉPVISELETEK:

LEYKAM-JOSEFSTHALI RT * PITTENI PAPIRGYÁR RT * HEINRICHSTHALI PAPIR-
GYÁRI RT * ROEDER GUSZTÁV ÉS TSA * RÓZSAHEGYI CELLULÓZE- ÉS PAPIRGYÁR RT

RAKTÁRON TART MINDENNEMŰ PAPIRMINŐSÉGEKET

AZ ARANY-VÖLGY

IRTA: P. R. EICHLER

A NÉPSZAVA-KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA, BUDAPEST

70/100 CM. FEDÉLPAPÍR
MINDEN SZÍNEN ÁLLANDÓAN RAKTÁRON: GRÓSZ ÉS VIDOR PAPIRNAGYKERESKEDÉS
VII, KERTÉSZ-UTCA 20. TELEFON: JÓZSEF 126—54

A BUDAPESTI BUTORSZÁLLÍTÓ MUNKÁSOK SZÁLLITÁSI ÉS FUVAROZÁSI SZÖVETKEZETE

BUDAPEST VII, NAGYDIÓFA-UTCA 17

TELEFON: JÓZSEF 54-93

Budapest, 192.....

*Nyomatott „Azur“ okmánylevélpapíron.
Kapható Grósz és Vidor papírnagykereskedésében:
Budapest VII, Kertész-utca 20
Telefon: József 126-54*

GRAFIKUS MŰVEZETŐK TÁRSASKÖRE

EGYLETI HELYSÉG:
BUDAPEST VII. ERZSÉBET-KÖRÚT 49
(ÚJSÁGKIADÓK OTTHONA)

IGEN TISZTELT FŐNÖK ÚR!

Minden szakmáját szerető vérbeli nyomdászt, de a szép iránt érzékkel bíró egyént is bizonyos jóleső érzés tölti el, ha izléses, a célnak megfelelő nyomtatvány kerül a kezébe. Társaskörünk, mely elsősorban szakmánk fejlesztését tűzte ki céljául, a mai mostoha viszonyok között is a szakmaszeretet és tanulmányos fokozását óhajtja ápolni és ezért fölolvadások rendezése mellett, havonként egy-egy nyomtatványszemlét is kíván rendezni. E közös cél érdekében, melynek szükségességét fölölegesen tartjuk hangsúlyozni, arra kérjük az igen tisztelt Főnök Urat, szíveskedjék bennünket támogatni. Nyomdájában készülő jobbkitelű nyomtatványokból kérünk egy-egy példányt, — nemcsak mestermunkákat, hanem minden jókitelű, egyszerű, közhasználatra szánt nyomtatványt is. Súlyt helyezünk arra, hogy kiállításunkon valamennyi grafikai rokonágazat képviselve legyen, tehát a könyvnyomtatás mellett a litográfia, mélynyomás, Offset-nyomás, fénynyomás stb. is. Külön csoportban óhajtjuk a nevesebb grafikus művészek munkáit

(plakát, könyvtábla, illusztráció, ex-libris stb.) bemutatni. Célunk ugyanis az általánosság érdeklődésének fölkeltesével, látóköriünk szélesítésével és a tanulmányos serkentésével a magyar nyomdászatot fejleszteni, magasabb nivóra emelni. Az összegyűjtött nyomtatványokból havonként helyiségünkben kisebb kiállítást rendezünk, melyre az igen tisztelt Főnök Urat ezúton is tisztelettel meghívjuk. Tervünk továbbá, hogy az ily módon összegyűjtött nyomtatványokból évenként a nagy általánosság részére megfelelő helyiségben egy-egy nagyobb nyomtatványkiállítást, a vidéki nagyobb városokban pedig vándorkiállításokat rendezzünk. A nyomtatványok összegyűjtésével kérjük művezetőjét megbízni, aki azokat havonként esetleg pénzbeszedőnkkel (a vidék postán), továbbítja. Abban a biztos tudatban, hogy az igen tisztelt Főnök Úr célunkat — mely a szakmafejlesztés ügyének szándékozik a szolgálatába szegődni — örömmel fogja támogatni, halás és őszinte köszönetünk kifejezése mellett maradunk kiváló tisztelettel

A GRAFIKUS MŰVEZETŐK TÁRSASKÖRE

Cépisíma könyvnyomó 63/95 cm, 36 kg

Raktári jelzés: "U 13-36"

SAS ÉS BAUER, V. SZEMÉLYNÖK-UTCA 23

Telefon: 25-20 vagy 60-99

TELEFON: J. 6-35. SÜRGÖNYCÍM: BERGWIRT BUDAPEST

BERGER ÉS WIRTH

ELSŐ MAGYAR KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI
FESTÉK- ÉS HENGERANYAGGYÁR

BUDAPEST
IX. MÁRTON-UTCA 19

M. KIR. POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA SZÁMA 23244
GIROSZÁMLA A MAGYAR ÁLTALANOS HITELBANKNÁL

MINDEN
MŰVEZETŐ
GÉPMESTER
SZEDŐ

AZ

ATHENAEUM

OLCSÓ
KIADVÁNYAIT
OLVASSA

Kaphatók minden könyvkereskedésben
és elárúsítónál. Kérjen árjegyzéket

Szedőgépolom

kész összetételű, melyhez hozzákeverés nem szükséges.
stereotíp-, lágy- és zengőolom, továbbá antimon,
angol ón napi áron kapható. Veszünk ócska
ólom-, réz-, cink-, vas- és egyéb hulla-
dékot. Ólomcsalakat (ólomhamut)
veszünk, vagy pedij cserébe
tisza ólomot szállítunk:

„OFÉ” Olvasztó és Fémértékesítő

Budapest VI. Vasvári Pál-utca 8 (Operánál)
Önlöde: Budapest VIII. Oriás-utca 13 (Baross-utcánál)
Telefonhívószám: 94-68

Hans Wunder G. m. b. H., Berlin

kő- és könyvnyomdai festékek, kence- és hengeranyaggyár:

Maschinenfabrik Kempewerk,

Nürnberg lömöntődei és kémigráfiai gépek és szer-
számok gyára:

A. Laue & Co., Berlin csiszolt horgany-, alu-
minium-, vörös- és sárgarézlemezek gyára maratás, vésés
és sajtolási célra:

Herrmann & Karig, Wien számozógépek és
készülékek, fűző- és lyukasztógépek gyára

MAGYARORSZÁGI
KÉPVISELŐJE

GOLDSTEIN A. UTÓDA

GRAFIKAI SZAKÜZLET
BUDAPEST VII. KAZINCZY-UTCA 32
TELEFON: JÓZSEF 123-95

WALDMANN FERENC PAPÍRGYÁRAK-LERAKATA ÉS NAGYKERESKEDELMI RT

BUDAPESTEN, V. KERÜLET, FALK MIKSA-UTCA 13. SZÁM ALATT

SÜRGÖNYCÍM: POPYROLEUM BUDAPEST

TELEFON: 96—19 ÉS 142—51

Állandó nagy raktárral rendelkezik a grafikai szakma részére szükséges mindennemű papírban

STEYRERMÜHE PAPIRGYÁR

Magyarországi vezérképviselte és lerakata
**Freund-Barát-féle papírnagykereskedés
és grafikai szaküzlet**

Budapest V, Országház-tér 4
Telefon 82-35

Különlegesség: műnyomó-, kromo-, másoló-, rajz-, flór- és famentes papirosban. Állandó nagy raktár.

ELSŐ MAGYAR BETÜÖNTÖDE^{RT}

BUDAPEST

VI, DESSEWFFY-UTCA 32

Érdeklőzésekben a Schriftgießerei
D. Stempel A-G. Frankfurt a. M. céggel

**DIVATOS
SZÖVEG ÉS CIMBETŰK**
MAGYAR, NÉMET, LENGYEL, HORVÁT
TÓT, ROMÁN, BOLGÁR, SZERB, GÖRÖG
SZEDÉSHEZ

*
A LINOTYPE SZEDŐGÉPEK BETŰVEL
EGYEZŐ VÁGÁSÚ BETŰK KÉZI SZEDÉSRE

*
SIMA ÉS MINTÁZOTT RÉZLENIÁK
TELJES NYOMDAI BERENDEZÉSEK

*
TELEFONSZÁM 23-70

**WOTTITZ VILMOS
FOTOCINKOGRÁFIAI
MŰINTÉZÉTE**

TELEFON
679

BUDAPEST IV, KOSSUTH LAJOS-UTCA 1

TELEFONSZÁM: JÓZSEF 126-54

**PAPÍRNAGY-
KERESKEDÉS**

**GRÓSZ
ÉS
VIDOR**

**BUDAPESTEN, VII,
KERTÉSZ-UTCA 20**